

Katedra: Katedra pedagogiky a psychologie

Studijní program: Vychovatelství

Studijní obor: Pedagogika volného času

PRÁCE S RIZIKOVOU MLÁDEŽÍ
V NÍZKOPRAHOVÉM ZAŘÍZENÍ
WORKING WITH AT-RISK YOUTH
IN COMMUNITY CENTRES

Bakalářská práce: 08 – FP – KPP - 36

Autor:

Jana KELÍŠKOVÁ (KOMÁRKOVÁ)

Podpis:

.....

Vedoucí práce: Činčera Jan, PhDr., Ph.D.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
101	4	43	7	25	5

V Liberci dne 4.12.2011

Katedra: Pedagogiky a psychologie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Jana Komárková

adresa: Fibichova 324, Šestajovice 250 92

obor (kombinace): Pedagogika volného času

Název BP: Práce s rizikovou mládeží v nízkoprahovém zařízení.

Název BP v angličtině: Working with at-risk youth in community centres.

Vedoucí práce: Činčera Jan, PhDr., Ph.D.

Konzultant: .....

Termín odevzdání: květen 2009

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne .....

.....

děkan

.....

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): .....

Datum: .....

Podpis: .....

Cíl:

- popsat problémy rizikové mládeže
- popsat činnost nízkoprahových zařízení
- popsat cílovou skupinu
- navrhnout, realizovat a vyhodnotit projekt v nízkoprahovém zařízení

Předpoklady:

- bude možné realizovat vlastní projekt ve vybraném nízkoprahovém zařízení s cílovou skupinou a rozsahem odpovídající cílům práce

Metody:

- rozhovory s účastníky
- dotazník
- tvorba projektu
- vlastní reflexe a pozorování

Literatura:

LABÁTH, V.: *Riziková mládež: možnosti potenciálních zmien*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 157 s. ISBN 80-85850-66-4

SAK, P.; SAKOVÁ, K.: *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. 1. vyd. Praha: Svoboda Servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2.

SCHOEL, J.; MAIZELL, R.: *Exploring Islands of Healing. New Perspectives on Adventure Based Counseling*. Beverly. Project Adventure, 2002. ISBN 0-934387-15-X

Děkuji Mgr. Janu Činčerovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, za pomoc při stanovování cílů a evaluačních otázek a zejména za jeho ochotu a trpělivost. Mé poděkování patří také týmu NZDM, hlavně klientům za příjemně strávený čas při programu. Nakonec bych ráda poděkovala mému muži Jindrovi.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce je zaměřena na Nízkoprahová centra pro děti a mládež. Jejím hlavním cílem navrhnout a realizovat program v Nízkoprahovém klubu.

V teoretické části se zaměřuji na období dospívání a na rizika, které jsou s tímto obdobím adolescence spojeny. Dále zde popisuji nízkoprahové zařízení pro děti a mládež.

Praktická část mé práce se věnuje konkrétnímu programu, který jsem navrhla pro klienty nízkoprahového klubu. Popisuji zde část příprav, realizace a následnou evaluaci.

Klíčová slova

ADOLESCENCE, RIZIKOVÁ MLÁDEŽ, NÍZKOPRAHOVÝ KLUB, VOLNOČASOVÉ
AKTIVITY

ABSTRAKT

This thesis is focused on low-threshold clubs for children and youth. Its main objective is to design and implement a program in a low-threshold club.

In the theoretical section I focus on the adolescence and the risks that are associated with this period of life. Furthermore the low-threshold clubs, facilities for children and youth are described.

The practical part of my work is dedicated to a specific program that I designed for clients of a low-threshold club. The program preparation, implementation and subsequent evaluation is described.

Key words

ADOLESCENCE, AR-RISK YOUTH, LOW-THRESHOLD CLUB, LEISURE
ACTIVITIES

OBSAH

1. Úvod	1
2. Mládež	3
2.1. Vymezení pojmu adolescence	4
2.2. Vývojové změny v období adolescence	4
2.3. Vytváření identity	5
2.4. Problémové chování a rizikový vývoj v adolescenci	7
2.5. Riziková mládež	8
3. Nízkoprahové kluby pro děti a mládež	18
3.1. Nízkoprahovost – vymezení pojmu a činnosti NZDM	19
3.2. Vývoj nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v ČR	21
3.3. Současný stav NZDM v ČR	23
3.3.1. Legislativní zázemí	23
3.3.2. Cílová skupina NZDM	24
3.3.3. Nabízené služby	25
3.3.4. Volnočasové aktivity v NZDM	27
4. Praktická část	30
4.1. Úvod	30
4.2. NZDM Zvonice	31
4.3. Program pro NZDM	31
4.3.1. Východiska programu	31
4.3.2. Cíle a výstupy programu	32
4.3.3. Předpoklady	32
4.3.4. Časový harmonogram	33
4.3.5. Cílová skupina	33
4.3.6. Prostorové podmínky	33
4.3.7. Materiálové zajištění	33
4.3.8. Podrobný harmonogram programu APOLLO 11	33
5. Evaluace programu	52
5.1. Plán evaluace	52
5.2. Metoda sběru dat a zpracování	53
5.2.1. Sociometrická metoda	54
5.4. Průběh programu	59
5.4. Prezentace výsledků evaluace	67
5.4.1. Monitoring výstupů programu	67
5.4.2. Sociometrické šetření	71
6. Závěr	78
7. Seznam použitých zdrojů	80
8. Přílohy	84

1. Úvod

Příběh jako prolog...

„Ahoj, jmenuji se Katka. Často jsem se poflakovala jen tak po ulicích a po nákupních střediscích. Hrozně jsem se nudila, ale doma nešlo být. Moji rodiče se rozvedli a máma mě neshání, protože má jiný starosti. Střídá partnery, s každým vydrží jeden rok a pak se rozejdou a tak má deprese a pije. Strašně mě to štve. No, a pak jsem našla Márnici. Můžu sem kdykoli zajít a posedět, pustit si oblíbený CD, zahrát si fotbálek a hlavně pokecat s kámošema nebo s Míšou, která tu pracuje. Ta mi vždycky pomůže. A co se mi tu líbí, proč sem chodím? Přijdu tady vždycky na jiné myšlenky, je mi tu dobře.“ (Katka, 15 let)

...i takový by mohl být příběh klienta nízkoprahového klubu.

Během studií jsem působila nejdříve jako brigádník a poté jako dobrovolník v několika nízkoprahových klubech, v Liberci, v Praze v městské části Prosek a v Českém Brodě.

V klubech najdete fotbálek, kulečnick, počítače, šipky – aktivity, které mají nalákat mládež, s kterou pracovníci naváží vztah a poté s nimi dále pracují. Jako lákadlo slouží výborně a mladí se do klubu vrací, baví se s pracovníky klubu a to sociálním pracovníkům klubu dává velké možnosti s mladými lidmi a dětmi řešit jejich problémy.

Volnočasové aktivity v klubech slouží spíše jako lákadlo, než jako prostředek k rozvíjení určité dovednosti. Jsem ale přesvědčena, že do klubu chodí i děti, které jsou schopné pracovat na rozvíjení nějaké činnosti, ale protože se chytly party a začaly navštěvovat klub, který ale nesupluje dům dětí či jiné volnočasové středisko, žádným dalším aktivitám se nevěnují. Tráví tedy spoustu času u fotbálku, u počítače, hrají Poker, zkouší rapovat atd. Z dětí se stanou dospělí a do klubu přestanou chodit. Naučily se však trávit čas aktivitami jako je stolní fotbal, šipky atd. A takto naučené trávení volného času si přenáší do svého dospělého života. Jsem přesvědčena, že klub neučí děti jak aktivně a hlavně smysluplně trávit svůj čas. Hlavně ty děti, které by na smysluplné aktivity měly potenciál.

Během práce v klubech jsem získala dojem, že se nedostatečně pracuje s dětmi, kteří by měly možná zájem i o něco jiného. Převážně je to z finančních důvodů; kluby nemají dostatečné množství prostředků, aby se mohly rozvíjet i tímto směrem a pracovat s nadprůměrným klientem klubu. Chybí často ale i jakákoli spolupráce s volnočasovými středisky, se školou.

Zkušenosti mám jen s kluby na malých městech, kde často nenavštěvuje klub výhradně problémová mládež. Proto jsem se rozhodla, že zkusím připravit program pro nízkoprahový klub, který by motivované děti nějak obohatil.

2. Mládež

Mladí lidé¹ vyrůstající v této společnosti jsou dnes konfrontováni s odlišným světem, než ve kterém se socializovali jejich rodiče. Charakteristickým rysem dnešní postmoderní doby je možnost volby. Každý mladý člověk si uvnitř společnosti tvoří vlastní jedinečnou cestu, která probíhá formou střetů mezi možnostmi jedince a normami společnosti. Postmoderní² člověk se zaměřil na utváření osobní cesty životem. Převažuje dnes zájem o vlastní identitu, o poznávání „Já“ a o soukromou sféru. Člověk vidí hlavní důvod své existence v hédonistickém³ naplnění sebe sama. Život se zaměřuje na materiální blahobyť, volnočasové aktivity, péči o tělo atd. Vše směřuje ke kvalitě osobního života, v němž je oceňována individualita, svoboda a možnost volby.

Mladý člověk vyrůstající v takto zaměřené společnosti potom přirozeně očekává, že prožije život kvalitní a naplněný. Bohužel však konfrontace s náročnými životními situacemi, bez opory ve stabilních vztazích, se pro některé dospívající stává příčinou mnohých selhání. Velký úkol autorství vlastního života často ustupuje problému zvládnutí života, a z naděje mladých lidí se stává zklamání hmatatelné v pasivitě, lhostejnosti a vnitřní prázdnotě.⁴

Nejohroženější skupinou, která má tendence nejsnadněji inklinovat k patologickému chování, jsou jedinci emočně nestabilní, kteří ještě nemají vytvořenou pevnou hierarchii hodnot a na základě informací zvnějšku si ji prostřednictvím vlastní interpretace teprve ucelují - tedy dospívající.

---

¹ Pozn.: Občanský a trestní zákoník vymezuje mládež jako všechny nezletilé osoby do osmnácti let. V této práci budeme na mládež nahlížet pohledem vývojové a sociální psychologie.

² Pozn.: výraz „Postmoderna“ (také postmodernismus) je evropský myšlenkový směr konce 20. století. Tento pojem vznikl na základě knihy Jeana-Françoise Lyotarda - O postmodernismu. Výraz „postmoderní doba“, „postmoderní společnost“ a jiné užívají někteří sociologové pro popis současného životního stylu, který se vyznačuje charakteristikami jako je pluralismus životních projektů, relativizace hodnot, ztráta identity, individualizace a hedonismus života lidí.

³ Pozn.: „Hedénismus je etický princip uplatňovaný ve starém Řecku (kyrénská škola), podle něž má být slast (radost, požitek, rozkoš) považována za nejvyšší dobro a kritérium jednání. Snaží se redukovat mnohotvárnost a vrstevnatost etických požadavků na úsilí o požitek. Dosažení slasti a vyhnutí se utrpení má být hlavním cílem a motivem v životě člověka.

⁴ Srov. SVOBODA M.: Sociálně-pedagogické přístupy s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež, 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, Katedra pedagogiky. Vedoucí práce: Kaplánek Michal. s. 18-19.

2.1. Vymezení pojmu adolescence

Adolescence – z latinského „adolescere“ (dorůst, dospívat, mohutnět); v české terminologii mládí.

Adolescence je celé období mezi dětstvím a dospělostí, je to tedy dospívání i mládí současně, odlišuje se od ostatních životních etap a současně je vnitřně členěné. Začátek adolescence je vymezen prvními příznaky pohlavního zrání. Stanovení horní hranice je obtížnější – nehrají zde již roli faktory biologické, ale sociální, psychologické a pedagogické.⁵ Dnes mladí lidé vstupují do jednotlivých životních etap jako je ukončení vzdělávání, vstup na trh práce, založení rodiny atd. ve vyšším věku než dříve.⁶ Tento fenomén tzv. prodlouženého mládí či moratoria⁷ dospělosti je dán možnostmi současné společnosti (sociální zabezpečení, studium, cestování a používání antikoncepce atd.), a proto posunuje horní hranici adolescence až do období mladé dospělosti.

V rámci adolescence jako vývojového období se obecně rozlišují tři vývojové etapy. První etapou je časná adolescence (přibližně od 10/11 do 13 let). Poté následuje období střední adolescence (přibližně od 14 do 16 let) a období pozdní adolescence (přibližně od 17 do 20 let života, případně déle).⁸

2.2. Vývojové změny v období adolescence

V období časná adolescence (pubescence) dominují pubertální změny, je zahájeno a většinou ukončeno pohlavní dozrávání (u některých jedinců probíhá až do střední adolescence). Objevuje se zvýšený zájem o vrstevníky opačného pohlaví, začínají se projevovat počátky abstraktního myšlení.

Ve střední adolescenci se uplatňuje výrazná snaha adolescentů odlišovat se od svého okolí (jiný styl oblékání, specifický druh hudby), čímž se ještě více zvyšuje jejich skupinová příslušnost k vrstevníkům.

V pozdní adolescenci jedinec již směřuje k dospělosti. Většina dospívajících ukončuje vzdělání a snaží se najít profesní uplatnění, uvažuje nad vlastními budoucími plány. Posiluje sociální aspekt identity, tj. potřeba někam patřit, podílet se na něčem, něco s druhými sdílet.⁹

⁵ Srov. MACEK P.: *Adolescence*. 2. uprav. vyd. Praha, Portál, 2003, s. 9.

⁶ Srov. Bílá kniha Evropské komise: Nový podnět pro evropskou mládež [online], 2002, poslední aktualizace 18. 5. 2005 [cit.4.2.2011]. Dostupné na <http://www.czp.cuni.cz/Info/EU/Komise/EUBkmlad.pdf>, s. 8.

⁷ Pozn.: moratorium – tento status zaujímají mladí lidé obvykle uprostřed krize identity. Aktivně hledají odpovědi, ale stále nemají vyřešený konflikt mezi očekáváním rodičů a svými vlastními plány.

⁸ Srov. MACEK P.: *Adolescence...*, s. 9-10.

⁹ Srov. MACEK P.: *Adolescence...*, s. 35-38.

2.3. Vytváření identity

Psychoanalytik Erik Erikson se domníval, že hlavním úkolem, který je postaven před adolescenta je vytvořit si pocit vlastní identity a najít odpověď i na otázky typu: „Kdo jsem?“ „Kam patřím?“, „Čeho jsem součástí?“, „Odkud pocházím“ a „Kam směřuji?“¹⁰

Podle koncepce Eriksona probíhá ontogenetický vývoj v osmi etapách (fázích), přičemž v každé vývojové etapě vznikají nové jevy a vlastnosti, které v předcházejících vývojových etapách neexistovaly. Přechod z jedné vývojové etapy do druhé může být charakterizován pozitivním či negativním výsledkem při plnění vývojového úkolu. Právě v této souvislosti používá pojem krize, kterou lze chápat právě jako střed biologických, psychologických a sociálních aspektů při zvládnání konkrétního vývojového úkolu.

Adolescence je pátým z celkově osmi stádií životního cyklu¹¹. Vývojový úkol je zde formulován jako vytvoření identity vlastního já (ego-identity).¹²

Identita se dá chápat jako pocit jednoty se sebou samým za současného pocitu dobré vazby se společností, která mne obklopuje. Vytváření identity znamená získávání vnitřní jistoty a nalezení místa ve společnosti. Úspěšně se tvorba identity daří tehdy, jsou-li zvládnány pro adolescenci typické vývojové úkoly¹³, kterých je celá řada. Uvádím dále přehled Havighurstových vývojových úkolů modifikovaných podle Macka¹⁴:

- Přijetí vlastního těla, fyzických změn, včetně pohlavní zralosti a pohlavní role.
- Kognitivní komplexita, flexibilita a abstraktní myšlení – schopnost aplikovat intelektový potenciál v běžné každodenní zkušenosti.
- Uplatnění emocionálního a kognitivního potenciálu ve vrstevnických vztazích, schopnost a dovednost vytvářet a udržovat vztahy s vrstevníky obojího pohlaví.
- Změna vztahů k dospělým (rodičům, dalším autoritám) - autonomie, popř. vzájemný respekt a kooperace nahrazuje emocionální závislost.
- Získání představy o ekonomické nezávislosti a směřování k určitým jistotám, které s ní souvisejí - k volbě povolání, k získání základní profesní kvalifikace, k ujasnění představ o budoucí profesi.
- Získání zkušeností v erotickém vztahu, příprava pro partnerský a rodinný život.

¹⁰ Srov. ATKINSON, Rita L. a kol.: Psychologie. 2. aktualit. vyd. Praha, Portál, 2003, s. 102.

¹¹ Pozn.: Adolescence je nezastupitelným, kvalitativně odlišným obdobím od ostatních fází vývoje. Avšak pozor! Toto období nelze vytrhnout z kontextu jak předchozího, tak ani následujícího vývoje.

¹² Srov. MACEK P.: *Adolescence...*, s. 18-19.

¹³ Srov. KLATEZKY, T., RÖSSLER, J., WINTER, H.: *Životní fáze mládeže: Prohrát, aniž jsem poražen*. Éthum, 1993, č.1.

¹⁴ Srov. MACEK P.: *Adolescence...*, s. 17.

- Rozvoj intelektu, emocionality a interpersonálních dovedností zaměřených ke komunitě a společnosti - tj. získání kompetence pro sociálně zodpovědné chování.
- Představa o budoucích prioritách v dospělosti - důležitých osobních cílech a stylu života.
- Ujasnění hierarchie hodnot, reflexe a stabilizace vlastního vztahu ke světu a k životu (světový názor).

Adolescence je spojená se splněním určitých vývojových úkolů. Neznamená to však, že tento proces probíhá u každého stejně a se stejným výsledkem. Vývojový psycholog J. Marcia popsal čtyři statusy identity, které u mladých lidí vysledoval. Klíčovými pojmy v jeho teorii jsou „krize“¹⁵ (vnitřní nejistota) a dále „závazek“, který vyjadřuje investici a současně zodpovědnost za určitý cíl a životní program.

Podle kombinace přítomnosti či nepřítomnosti těchto dvou faktorů autor klasifikoval:

a) **Předčasné uzavření identity**, kdy mladý člověk přijal určité závazky, avšak bez kritických otázek. Příkladem je mladý člověk, který přijal hodnotový systém rodičů, aniž by hodnoty podrobil vlastnímu kritickému hodnocení.

b) **Stav moratoria identity**, který přináší kritické otázky, avšak mladý člověk zatím není dostatečně vybaven, aby se jim postavil a odpověděl na ně. Charakteristické je, že se adolescentovi jeví dospělost příliš náročná a nepřitažlivá a proto ji odkládá. Odmítá se jakkoli zavazovat, experimentuje se životem, staví se nedůvěřivě k institucím.

c) **Rozptýlení identity** (tzv. difúzní identita), kde už si mladý člověk ani neklade kritické otázky, ani se neangažuje. Nemá vytvořený žebříček hodnot, neví čím je a je snadno manipulovatelný. Tito rizikovní adolescenti bezmyšlenkovitě přebírají názory party a dochází u nich k sociálním deviacím.

d) **Dosažení identity** jako stav, kdy adolescent přijal zodpovědnost za svá rozhodnutí a odhodlal se odpovědět na otázky, které si kladl.¹⁶

Podaří-li se zvládnout mladým lidem pro adolescenci typické vývojové úkoly, které jsou na něj kladeny a podaří se jim najít životní identitu, vzniknou stabilní a do společnosti

¹⁵ Pozn.: Pojem krize (crisis) má zde specifický význam, je obdobím, kdy je adolescent „vtažen“ do procesu volby a rozhodování v důležitých oblastech současného a budoucího života (přesvědčení, vztahy, volba povolání.) Pro potřeby pracovníků pomáhajících profesí je často užívána definice H.Kolinzuse a W. Frueleina, kteří říkají, že „krize je v krátkém čase se vynořující situace, kterou postižený není schopen překonat a pomocí vlastní strategie zvládnout vnější nebo vnitřní zátěže.“ Srov. In JEDLIČKA, R. et al.: Děti a mládež v obtížných životních situacích. 1. vyd. Praha, Themis, 2004, s. 163-164.

¹⁶ Srov. MACEK P.: *Adolescence...*, s. 20-21.

integrované osobnosti. Nedojde-li však k úspěšnému zvládnutí těchto úkolů vývoje, pak se naopak dostaví více nebo méně vyhrocená difúze identity či stav moratoria identity. Namísto společenského začlenění (úspěšné socializace) se objevují sociální odchylky nebo sociální vyloučení.¹⁷

2.4. Problémové chování a rizikový vývoj v adolescenci

Každý mladý člověk je během svého života konfrontován s nepříjemnými situacemi, musí se vyrovnávat s různými komplikacemi a překážkami, které mu brání v uspokojování přání a potřeb. Při vyrovnávání se se zátěžovými situacemi (stresem) záleží na zvolené celkové strategii a především na tom, jak je situace adolescentem vnímána a jaký k ní zaujme postoj.

Právě adolescence je velmi citlivé období, při něm může docházet k nežádoucímu chování, které může vést k poškozování tělesného či duševního zdraví jedinců a je spjato s i s ohrožením společnosti.

Mezi oblasti problémového chování současných adolescentů se tak nejčastěji zařazují:

- predelikventní chování a páchaní trestné činnosti
- agrese, násilí, šikana a týrání (včetně rasové nesnášenlivosti a diskriminace některých skupin)
- užívání drog (včetně alkoholu a kouření)
- sexuální rizikové chování (včetně předčasného mateřství a rodičovství),
- poruchy příjmu potravy
- sebevraždené pokusy a dokonané sebevraždy
- rizikové chování při řízení motorových vozidel (M. Šafářová, 2002)
- rizikové sporty (M. Šafářová, 2002)

To, jak mladý člověk zareaguje ve chvíli obtíží, není jen obrazem jeho aktuálního a duševního stavu, ale především otázkou jeho dřívějšího sociálního učení.¹⁸ Potvrzuje se, že pro predikci problémového chování je nejdůležitější sociální strukturou rodina. Rodiče ovlivňují chování svých dospívajících dětí v mnoha směrech. Je zřejmé, že především fungují jako modely chování. S projevy rizikového a problémového chování souvisí dlouhodobě

---

¹⁷ Pozn.: ....o pojmu sociální vyloučení zákon (108/2006 Sb) říká, že sociálním vyloučením je vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace. Jde o základní pojmy i pro většinu sociálních služeb obecně.

¹⁸ Srov. In JEDLIČKA, R. et al.: Děti a mládež v obtížných životních situacích. 1. vyd. Praha, Themis, 2004

převládající rodinné klima, názory, přesvědčení a postoje obou rodičů, případně jejich náboženská orientace. Zvláštní význam má rodičovská tolerance k deviantnímu chování a vliv (zejména matčin) na chování dítěte. V průběhu adolescence se zvyšuje vliv vrstevníků, přičemž důležité jsou zájmy kamarádů a jejich kontrola ze strany rodičů. Třetím socializačním faktorem jsou masmédia, konkrétně vliv televize a internetu.¹⁹

2.5. Riziková mládež

Na tomto místě bych se ráda vyjádřila k pojmu „riziková mládež“. V kontextu Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež jako sociální práce nám nemůže být lhostejné, jak se tento pojem uchopí. Vysvětlení lze podat několik. Slova „riziko“ pochází z italštiny a znamená nebezpečí. V Nízkoprahových zařízeních se však nepracuje primárně s nebezpečnými klienty. Nebezpečí zde má jiný charakter. Spočívá v potenciálu, který sebou nese sociální prostředí a situace konkrétních jedinců. Rizikovou mládež tady musíme chápat jako určitou věkovou kategorii, která může být, v přeneseném slova smyslu, v „nebezpečí“. Jedná se o rizika spojená s životním stylem a podmínkami mladé generace.²⁰

---

¹⁹ Srov. MACEK P.: *Adolescence...*s.22.

²⁰ NĚMEČKOVÁ, H., KLAPAL, M.: Práce s rizikovou mládeží v kontextu Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. In: Truhlářová, Z., Smutek, M.(eds.): *Riziková mládež v současné společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006, s. 210. ISBN 80-7041-044-2

3. Nízkoprahové kluby pro děti a mládež

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM)²¹ jsou součástí Typologie sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí.

Zařízení mají charakter klubových prostor, kam mohou cílové skupiny docházet. Jsou propojena s prací streetworkerů - terénních sociálních asistentů zaměřených na děti a mládež.

Služba je určena dětem a mládeži, které se ocitly v obtížné životní situaci nebo jsou jí ohroženy, a které nevyhledávají standardní formy institucionalizované pomoci a péče. Jde o navázání a udržování kontaktu, poskytování informací, odbornou pomoc, podporu a vytváření podmínek pro sociální začlenění a pozitivní změnu ve způsobu života. Jedná se o ambulantní, případně terénní, formu sociální služby nízkoprahového charakteru.

Cílem je minimalizovat možná sociální a zdravotní rizika související se způsobem života těchto lidí a umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky, aby v případě zájmu mohli řešit svoji nepříznivou sociální situaci.²²

Česká asociace streetwork²³ definovala poslání NZDM takto:

„Posláním NZDM je usilovat o sociální začlenění²⁴ a pozitivní změnu v životním způsobu dětí a mládeže, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci²⁵, poskytovat informace, odbornou pomoc, podporu, a předcházet tak jejich sociálnímu vyloučení.“

---

²¹ Pozn.: Používaná zkratka pro Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (NZDM).

²² Srov. Srov. HERZOG, A., SYROVÝ, J., ZIMMERMANNOVÁ, M. et al. Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM) [online]. Praha: Streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních, 17.9.2006 [cit. 14.01. 2009]. Dostupné na: <http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf>

²³ Česká asociace streetwork byla založena v roce 1997 jako odborná profesní organizace, která se věnuje oblastem streetwork a nízkoprahových programů. Od roku 2000 systematicky pracuje na poli vydefinování a metodického zajištění oblasti „nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)“ Více o ČAS v kapitole krátký exkurz o historie NZDM.

²⁴ Pozn.: Zákon (108/2006 Sb) říká, že sociální začleňování je proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný atd.

²⁵ Pozn.: Nepříznivou sociální situací se rozumí situace, v níž se lidé nacházejí, jestliže pro svůj věk, ztrátu soběstačnosti, pro nemoc, zdravotní postižení, krizovou situaci, životní návyky, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné osoby nebo z jiných závažných důvodů nejsou fakticky schopni zabezpečovat a uspokojovat své životní potřeby a tyto potřeby nejsou ani jinak zabezpečeny nebo jestliže jejich způsob života ohrožuje zájmy a potřeby společnosti.

3.1. Nízkoprahovost – vymezení pojmu a činnosti NZDM

Vznik pojmu „nízkoprahový“

V roce 1995 reaguje Ministerstvo práce a sociálních věcí na možnost vyzkoušet realizaci některých forem práce s mládeží v kontextu nestátních neziskových organizací. Vzniká pilotní projekt zaměřený právě na skupinu dětí a mládeže a je založeno Komunitní centrum Krok v Praze – Modřanech, kde je realizován klasický streetwork a zároveň i klub zaměřený na mládež ze sídliště. Při koncepční práci a hledání principů pro činnost klubu definuje realizační tým jako základní kritérium pro jeho fungování dostupnost, tzn. minimum překážek a omezení pro vstup a pobyt. Metaforou se stává nízký práh a objevuje se termín „nízkoprahový“.²⁶

Co se skrývá pod pojmem nízkoprahovost

Pojem nízkoprahovost může být pro mnoho lidí málo pochopitelný a dokonce matoucí. Nezřídka se jeho význam plete s pojmem „bezbariérové“ a lidé tyto pojmy často chápou jako totožné. Pojem nízkoprahovost je v psychosociálních službách ryze českým termínem, protože v zahraniční odborné literatuře se s ním setkáváme minimálně, a i samotný překlad („lowetresh“) působí jisté obtíže.²⁷ V zahraničí se u služeb podobného charakteru setkáváme s pojmenováním: v Británii – drop-in centres, open club, youth club, v německy hovořících zemích – Offenklub, Jugendklub.²⁸

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež se hlásí k principům poskytování sociálních služeb a jako významný specifický princip svého fungování definují **nízkoprahovost**.²⁹

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež organizuje a uspořádá službu (péči, pomoci intervenci) tak, aby byla umožněna její maximální přístupnost a fyzická dostupnost. Poskytovat službu nízkoprahově předpokládá úsilí sledovat, vyhodnocovat a následně

²⁶ Srov. RACEK, J., HERZOG, A.: *Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*, In KLÍMA, P. et al.: *Kontaktní Práce*, Česká asociace streetwork, o.s., 2007, s. 319 Srov. též Klíma, P. : *Pedagogika mimo zdi institucí*. In JEDLIČKA, R. et al.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vyd. Praha, Themis, 2004, s. 375-376.

²⁷ Srov. KLÍMA, P. : *Pedagogika mimo zdi institucí*. In JEDLIČKA, R. et al.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vyd. Praha, Themis, 2004, s. 375-376.

²⁸ RACEK, J., HERZOG, A.: *Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež...*, s. 324.

²⁹ Srov. HERZOG, A., SYROVÝ, J., ZIMMERMANNOVÁ, M. et al. *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [online]. Praha: Streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních, 17.9.2006 [cit. 14.01. 2009]. Dostupné na: <http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf> s. 5.

odstraňovat časové³⁰, prostorové³¹, psychologické³² a finanční³³ bariéry, které by bránily cílové skupině ve vstupu do prostoru zařízení či při využití nabídky poskytovaných služeb. „Nízkoprahovost“ je možné také chápat jako metodický přístup k překonávání vzdálenosti k adresátům služeb.³⁴

Nízkoprahová zařízení uplatňují tyto teze:

- Zařízení vytváří prostředí, které je svým charakterem a umístěním blízké přirozenému prostředí cílové skupiny.
- Pro omezení přístupu uživatele ke službě není důvodem pasivita či názorová odlišnost.
- Uživatel má možnost zůstat v anonymitě. Jakákoliv dokumentace obsahující osobní údaje uživatele musí být vedena se souhlasem uživatele a s právem do ní nahlížet. Zařízení získává jen ty údaje uživatele, které jsou stanoveny jako nezbytné pro poskytování odborných a kvalitních služeb.
- Pro užívání služby není podmínkou členství ani jiná forma registrace. Pravidelná docházka do zařízení není podmínkou užívání služby. Uživatelé mohou přicházet a odcházet v rámci otevírací doby zařízení podle svého uvážení. Uživatel není povinen zapojit se do připravených činností.
- Služby sociálního charakteru jsou poskytovány bezplatně.
- Provozní doba služby odpovídá potřebám uživatele. Je k dispozici v době, kdy uživatel má podmínky přijít do zařízení (jak z hlediska dne, tak měsíce a roku). Zároveň je provozní doba služby stabilní a nedochází k jejím náhlým výpadkům.
- Službu může využít kdokoli z cílové skupiny bez omezení, pokud svým chováním a jednáním neomezuje a neohrožuje sám sebe, ostatní uživatele, pracovníky či efektivitu služby.³⁵

---

³⁰ Prostorové bariéry - odstraňování prostorových bariér je míněno tak, že zařízení je umístěno v takovém prostoru, který je klientovi co nejlépe dostupný a kam je co nejlepší přístup. Jde zejména o umístění zařízení v lokalitě, o prostor vstupu do zařízení a o vnitřní uspořádání prostor. Zařízení se snaží vyhnout propojení svých prostor s takovými institucemi, které by odrazovaly cílovou skupinu, nebo alespoň takové propojení ošetřuje v zájmu klientů.

³¹ Časové bariéry - odstraňování časových bariér je míněno tak, že provozní doba služby odpovídá potřebám klienta, je otevřeno v době, kdy klient má podmínky přijít do zařízení (jak z hlediska dne, tak měsíce a roku). Zároveň je provozní doba služby stabilní a nedochází k nenadálým výpadkům.

³² Finanční bariéry - odstraňování finančních bariér je míněno, že služba by měla být nastavena tak, aby případná spoluúčast cílové skupiny na jejích nákladech odpovídala jejím možnostem. Vychází se z úvahy o finančních možnostech samotného dítěte, nikoliv rodičů. Dítě využívá služby nejčastěji na základě vlastního rozhodnutí, s prostředky, které má běžně k dispozici.

³³ Psychologické bariéry - odstraňování psychologických bariér je míněno, že služba (od vzhledu zařízení, přes vybavení až po chování pracovníků) je nastavena tak, aby neodrazovala klienta z hlediska jeho vnímání pro něj bezpečného a příjemného prostředí. Klient by měl získat pocit, že se může do služby zapojit a že v ní může být přijat ostatními (jak pracovníky, tak dalšími klienty).

³⁴ RACEK, J., HERZOG, A.: Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež..., s. 324.

³⁵ Srov. HERZOG, A., SYROVÝ, J., ZIMMERMANNOVÁ, M. et al. Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM) [online]. Praha: Streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních, 17.9. 2006 [cit. 14.01. 2009]. Dostupné na: <http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf> s. 5.

S některými aspekty nízkoprahovosti se můžeme setkat i u dalších forem práce s dětmi a mládeží, jako jsou např. otevřené kluby (Domů dětí a mládeže), oratoře (Seleziánských center), některé školní kluby atd. V této práci se jim však nebudeme věnovat. Základním rozdílem oproti nízkoprahovým zařízením je zaměření jejich programu zejména na naplnění volného času návštěvníků. Přesto se v současnosti mnohá z těchto zařízení začínají více přiklánět ke kontaktní práci a na nastavení cílů směrem k pozitivním změnám v životě klienta nebo skupiny klientů.³⁶

3.2. Vývoj nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v ČR

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou v České republice poměrně novou institucí, jejich počátky můžeme přibližně vymezit druhou polovinou devadesátých let minulého století. K velkému rozvoji pak došlo někdy v období 1999-2002, kdy se tato zařízení ještě neoznačovala jako nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

Velký význam pro vznik těchto zařízení měla práce na ulici neboli streetwork – od roku 1994 byla experimentálně zavedena funkce sociálního asistenta, který byl definován jako specializovaný terénní pracovník, který pracuje s cílovými skupinami (dětmi staršího školního věku a mládeží, ohroženou nebo již zasaženou sociálně patologickým vývojem) v místech a časech, kde se obvykle vyskytují. Šlo především o děti a mladistvé, kteří trávili většinu svého volného času na ulici bez smysluplné náplně, s asociálním či antisociálním chováním, komunikací obtěžující okolí, vyznačující se nápadným provokujícím oblečením... Funkce sociálního asistenta byla zavedena na základě usnesení vlády č. 341/90. Brzy poté se streetwork začal rozvíjet i na úrovni nestátních organizací – mezi prvními byla zařízení, pracující s drogově závislými, a teprve později se metoda sociální práce rozšířila i na jiné cílové skupiny, např. prostitutky, bezdomovce, Romy, „dětí s klíčem na krku“ neboli neorganizované děti a mládež na ulici a další.

Stále však scházelo systematické vzdělávání v dané problematice a nikdo vlastně nevěděl, jak streetwork dělat. Proto snaha navázat spolupráci s kolegy za zahraničí, kde tato činnost měla delší tradici, vyústila ve spolupráci se Saskou akademií sociální práce ze Spolkové republiky Německo, která koncipovala pro sociální asistenty ucelené vzdělávání v problematice streetwork, čímž se podílela se velnou měrou zasloužila o rozšíření teoretického zázemí práce streetwork u nás.

---

³⁶ Srov. RACEK, J., HERZOG, A.: *Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*, In KLÍMA, P. et al.: *Kontaktní Práce*, Česká asociace streetwork, o.s., 2007, s. 325.

Na základě vzdělávání a pod vlivem přímé inspirace navštívenými centry mládeže v Sasku (což bylo součástí vzdělávacího procesu) začali sociální asistenti zhruba právě od roku 1995 budovat pro své zázemí první „nizkoprahová centra pro děti a mládež“³⁷, kam se svými klienty přecházeli z ulice.

Dalším významným mezníkem, který ovlivnil rozvoj v oblasti nizkoprahových klubů, byly přímé grantové programy nadací³⁸, jejímž prostřednictvím přišla do klubů významná finanční podpora. Bez takto cíleně zaměřené finanční podpory nadací by se rozvoj v oblasti nizkoprahových zařízení pro děti a mládež určitě nedostal tak rychle dopředu, protože peníze z nadací v té době hrály v rozpočtech nizkoprahových a dalších klubů pro děti a mládež zásadní roli (ostatní zdroje financí např. od samospráv a dalších orgánů státní správy) byly minoritní.³⁹

Ráda bych se nyní podrobněji pozastavila nad jedním z posledních významných kroků z nedávné historie nizkoprahových zařízení a klubů, jímž bylo založení pracovní skupiny nizkoprahových zařízení pro děti a mládež v rámci České asociace streetwork.

V dubnu 1997 byla založena České asociace streetwork jako odborná profesní organizace, která sdružovala odborníky působících v oblasti streetwork z praxe i z teoretických pracovišť. Jejím cílem bylo vytvořit platformu pro odborný dialog na všech úrovních, zastřešovat supervizi, rozpracovávat metodiku streetwork, ale také rozvíjet vzdělávání a výměnu informací, atd. Postupem času se v rámci České asociace streetwork začala řešit i problematika nizkoprahových zařízení pro děti a mládež. Významným krokem bylo založení pracovní skupiny NZDM v lednu 2001. Skupina vytvořila standardy nizkoprahových zařízení pro děti a mládež, které v této podobě existují prakticky dodnes, definovala „nizkoprahovost“ a další pojmy týkající se NZDM.

Dalšími zásadními výsledky nejen pracovní skupiny bylo prosazení Nizkoprahových programů pro děti a mládež do Typologie sociálních služeb MPSV⁴⁰ v roce 2000, což umožnilo čerpání financí určených pro sociální služby z rozpočtu Ministerstva práce a sociálních věcí. Snahy o začlenění do oblasti sociálních služeb vyvrcholily ze strany ČAS připomínkováním zákona o sociálních službách a na základě těchto připomínek zařazením

³⁷ Pozn.: V této době vznikají centra a kluby např. v Klatovech, Hradci Králové, Jablonci nad Nisou, Karlových Varech, Plzni nebo Českých Budějovicích (řada z nich, třeba v Hradci Králové, se stala základem pro dnešní NZDM v podobě, jakou mají v současné době).

³⁸ Pozn.: Např. program Děti ulice Nadace Open Society Fund Praha (byl realizován v letech 1999 - 2000), program Gabriel Nadace rozvoje občanské společnosti (období 2001 - 2002) nebo program Fond mládeže firmy Levi Strauss Nadace Via (v roce 2003) a další.

³⁹ Srov. ČECHOVSKÝ, J., Kořeny vzniku nizkoprahových zařízení pro děti a mládež v České republice [online]. Praha: Streetwork.cz, oborový portál o nizkoprahových sociálních službách a zařízeních, 17. 09. 2006 [cit. 8. 02. 2009]. Dostupné na: http://streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=188&site=cas též In KLÍMA, P. et al.: Kontaktní Práce, Česká asociace streetwork, o.s., 2007, s. 303-306.

⁴⁰ Pozn.: MPSV – ministerstvo práce a sociálních věcí

terénní sociální práce a NZDM mezi služby sociální prevence v zákoně 108/2006. Následně pak byla ČAS připomínkována i vyhláška, která tento zákon upravuje⁴¹.

V současnosti se asociace zaměřuje především na vzdělávání pracovníků, zavádění supervize do zařízení a zvyšování kvality poskytování sociálních služeb.⁴²

3.3. Současný stav NZDM v ČR

3.3.1. Legislativní zázemí

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež jsou dle zákona chápány jako typ sociální služby; vymezené zákonem o sociálních službách 108/2006 Sb. a vyhláškou MPSV

Služba sociální prevence 108/2006 Sb. § 53

Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby.

Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež 108/2006 Sb. § 62

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy.

Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace.

Služba může být poskytována osobám anonymně.

Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,

---

⁴¹ Pozn.: Vymezení služby nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v legislativě se stručně věnuje jedna z následujících kapitol této práce.

⁴² Srov. ČECHOVSKÝ, J., Kořeny vzniku nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v České republice [online]....

- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- c) sociálně terapeutické činnosti,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež - vyhláška 505/2006 Sb. § 27

Základní činnosti při poskytování sociálních služeb v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež se zajišťují v rozsahu těchto úkonů:

a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti:

- zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity
- pracovní výchovná činnost s dětmi
- nácvik a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností
- zajištění podmínek pro přiměřené vzdělávání

b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím:

- aktivity umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí

c) sociálně terapeutické činnosti:

- socioterapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob

d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:

- pomoc při vyřizování běžných záležitostí
- pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob.⁴³

3.3.2. Cílová skupina NZDM

Obecně jsou cílovou skupinou NZDM děti a mládež, zažívající:

- komplikované životní události (rozpad rodiny, nové partnerské vztahy rodičů, časté stěhování, školní problémy,...)
- konfliktní společenské situace (delikventní činnost, generační konflikty, konflikty v lokalitě,...)

⁴³ Pozn.: Citováno ze zákona o sociálních službách č. 108/2006 a vyhlášky MPSV. Online dostupné na <http://portal.gov.cz>.

- negativní zkušenosti (konflikty ve vrstevnických skupinách, předčasné sexuální zkušenosti, šikana, zneužívání návykových látek,...)

3.3.3. Nabízené služby

Obsah nízkoprahových služeb NZDM realizovaných ve prospěch uživatelů⁴⁴

Kontaktní práce - Jedná se o specifický druh kontaktu s klientem, který má za cíl vytvořit dostatečnou vzájemnou důvěru a podmínky, potřebné pro rozvíjení kontaktu a poskytování dalších služeb. Kontaktní práce má nejčastěji podobu rozhovoru v přirozeném prostředí uživatele (např. v kontaktní místnosti, na ulici, v klubu).

Situační intervence - Sociálně pedagogická práce v situacích s výchovným obsahem při řešení aktuální problémové situace v prostorách klubu, kdy pracovník vstupuje do situace. Jedná se především o intervence související s porušením pravidel, vysvětlování norem, vytváření bezpečné atmosféry v klubu.

Informační servis uživateli - Poskytování specifických informací pracovníkem uživateli, nejlépe v kontaktní místnosti. Témata jsou často zaměřena na základní instrumentální témata (např. škola, rodina, shánění brigády, vztahy), na sociálně právní a zdravotní témata (právní normy, bezpečný sex, rizika užívání návykových látek) nebo specifická témata po dohodě s uživatelem.

Poradenství - odehrává se formou rozhovoru s uživatelem nejlépe v samostatné místnosti, obsahuje vyhodnocení situace, nabídku rady, informací a řešení vedoucí k odstranění obtíží. Jde o řešení aktuálních problémů a zvyšování kompetence uživatele tyto problémy řešit. Poradenství v NZDM se nejvíce zaměřuje na záležitosti vztahů, rodiny, sexu, návykových látek, školy, volného času, sociálně právní a jiné.

Krizová intervence / Pomoc v krizi - řešení krizové situace, vzniklé v životě uživatele. Jde o diagnosticko-terapeutický přístup přispívající ke zvládnutí psychické krize. Může jít o pozorování chování uživatele s důrazem na posouzení aktuálního psychického stavu,

---

⁴⁴ Srov. HERZOG, A., SYROVÝ, J., ZIMMERMANNOVÁ, M. et al. Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM) [online]. Praha: Streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních, 17.9.2006 [cit. 14.01. 2009]. Dostupné na: <http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf> s. 5. (jednotlivé body jsou kráceny)

rozhovor směřovaný k základní orientaci v příčinách krizového stavu, cílenou intervenci zaměřenou na zvládnutí potíží. Intervence obsahuje také návrh opatření. Rozsah intervence závisí na tom, zda pracovník je kvalifikován pro krizovou intervenci. Pracovník bez kvalifikace poskytne uživateli v krizi pomoc pouze v rozsahu akutní intervence s odkázáním na odborníka (eventuelně doprovodem).

Zprostředkování dalších služeb (doprovod) - jedná se o dojednání návazné služby v zařízeních návazné péče, fyzický doprovod do těchto zařízení a asistenci při jednáních v těchto zařízeních.

Kontakt s institucemi ve prospěch uživatele - jedná se o intervenci realizované pracovníkem (ústně, telefonicky, písemně) u institucí návazné péče nebo dalších institucí, které ovlivňují uživatelský život. Kontakt je realizován se souhlasem a vědomím uživatele (nejlépe za jeho přítomnosti).

Případová práce - dlouhodobá individuální práce, reagující na konkrétní problémy uživatele. Koná se v prostorách, které zaručí klid a soukromí. Případová práce se děje plánovaně., atd.

Skupinová práce / práce se skupinou - cílená aktivita poskytovaná skupině uživatelů, zaměřená na rozvoj psychosociálních dovedností, časově (prostorově) ohraničená.

Práce s blízkými osobami - informační servis, poradenství poskytované blízkým osobám uživatele (rodiče, přátelé, kamarádi), realizované pouze se souhlasem uživatele.

Pobyt v zařízení - rozumí se jím pobyt uživatele bez čerpání dalších služeb. Uživateli je poskytováno teplo, světlo, místo k sezení a odpočinku, základní zázemí, základní a složitější volnočasové aktivity. Zároveň je uživateli umožněna realizace osobních aktivit.

Volnočasové aktivity – protože volnočasové aktivity představují diskutovanou otázku v NZDM a považují ji za stěžejní v této práci, věnuji jim následující kapitolu.

3.3.4. Volnočasové aktivity v NZDM

Volnočasová aktivita nebo sociální služba?

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež se profilují jako sociální instituce. Základní typ poskytovaných služeb tedy představují sociální služby. Základní znamená, že jsou pro jejich poskytování primárně určeny. Vedle toho nabízí nízkoprahová zařízení řadu dalších služeb jako jsou preventivní nebo výchovně – vzdělávací programy a velmi diskutované volnočasové aktivity. V tuto chvíli jde o velmi palčivou otázku, zda patří nebo nepatří do nabídky sociální instituce.

Touto problematikou se zabývala v práci *Místo NZDM v systému volnočasových aktivit* kontaktní pracovnice K. Řehounková.⁴⁵ Autorka v této práci došla k závěru, že volnočasové aktivity mají v NZDM nezastupitelnou úlohu. Pracovníky NZDM jsou chápány jako prostředek nikoli cíl. Volnočasové aktivity jsou prostředkem ke společnému zážitku, usnadňují navázání kontaktu potažmo vztahu s klienty. Na základě užšího kontaktu s klientem pak mohou pracovníci v NZDM poskytovat sociální služby. Poskytování sociální služby staví pracovníci NZDM nad volnočasové aktivity. Přesto ze studie vyplynulo, že v jejich činnosti NZDM volnočasové aktivity převažují nad sociálními (60 -80%).

Volnočasové aktivity mají však přínos i pro samotné klienty. Řehounková popisuje seberealizační funkci (pocit z úspěchu, zkvalitnění trávení volného času, pozitivní sebehodnocení) a funkci aktivizační (podílení se na přípravě a realizaci volnočasové aktivity).

V Pojmosloví NZDM⁴⁶ jsou volnočasové aktivity prezentovány jako aktivity, poskytující náplň volného času uživatelů, které nespádají do jiných výkonů NZDM. Existuje tato hierarchie aktivit:

1. Základní jednoduché instrumentální aktivity, které uživatel realizuje z vlastní vůle a vlastní aktivitou, pracovníci je pouze zprostředkovávají (např. zapůjčení vybavení). Jedná se např. o poslech hudby, kreslení v běžných prostorách klubu, pouštění filmu, který si uživatelé sami vybrali.

---

⁴⁵ Srov.: ŘEHOUNKOVÁ, K. Místo nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v systému volnočasových aktivit. Hradec Králové, 2005. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky. Vedoucí práce: Iva Juráčková [online] Praha: Streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních, 17.09.2006 [cit. 29.1.2009]. Dostupné na: http://www.streetwork.cz/images/download/rehounkova_volny_cas.pdf.

⁴⁶ Srov. HERZOG, A., SYROVÝ, J., ZIMMERMANNOVÁ, M. et al. Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)... s. 7.

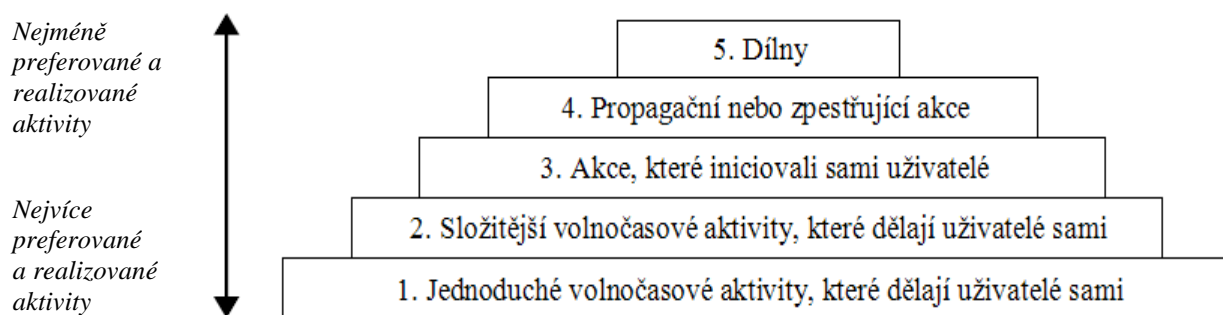
2. Složitější volnočasové aktivity, které realizuje uživatel z vlastní vůle a vlastní silou. Pracovníci je pouze zprostředkují nebo poskytnou podporu (návodnou pomoc), aby je uživatel mohl smysluplně využívat. Tyto aktivity jsou vytvářeny na základě zájmu a potřeb uživatelů a s jejich spoluúčastí. Jedná se například o hudební zkušebnu, výtvarnou dílnu, počítačovou místnost. Tyto aktivity mohou uživatelé vykonávat samostatně, bez instruktáže pracovníka.

3. Akce, které iniciovali sami uživatelé, a u jejich realizace dochází ke kooperaci mezi uživateli a pracovníky. Pracovníci usilují o zvýšení organizačních dovedností uživatelů a jejich seberealizaci.

4. Akce, které slouží ke zpeřtření rutiny (každodennosti) klubu nebo k propagaci zařízení - koncerty, turnaje, výjezdní akce atd. Připravují je sami pracovníci klubu a pokud je to možné, zapojují do realizace uživatele.

5. Dílny - pravidelné či nepravidelné akce, na nichž je zajištěn lektor (interní nebo externí) pracovník. Uživatel může dílnu vyhledat a volně se zapojit do nabízených aktivit.

Schéma hierarchie volnočasových aktivit v NZDM

tab.1. Schéma hierarchie volnočasových aktivit v NZDM⁴⁷

Realita mluví o tom, že využívání volnočasových aktivit cílovou skupinou procentuálně převyšuje ostatní nabízené služby. Osobně si nemyslím, že je to špatně. Rozhodující je účel, pro který slouží. Volnočasové aktivity nejsou cílem práce pracovníků v NZDM, ale vnímány jsou jako prostředek pro navázání kontaktu a vztahu s klienty. Nabídka samotné sociální služby pro věkovou kategorii dětí a mladých lidí nestačí, není pro ně přitažlivá. Musí být

⁴⁷ Srov. HERZOG, A., SYROVÝ, J., ZIMMERMANNOVÁ, M. et al. Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM) [online]. Praha: Streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních, 17.9.2006 [cit. 14.01. 2009]. Dostupné na: <http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf> s. 5.

podložena důvěrou v prostředí, kam dítě se svoji „objednávkou“ přichází. Proces utváření takového vztahu je během na dlouhou trať a volnočasové aktivity, které jsou dětem v klubu nabízeny ji viditelně zkracují. Usnadňují orientaci jak klientům, tak pracovníkům, kteří mají možnost dlouhodoběji sledovat projevy jednotlivců i skupin a snadněji rozlišit potřebu odborné intervence. Volnočasové aktivity jsou způsobem komunikace a ta je považována za prostředek, kterým lidé mohou získat snazší přístup ke svým pocitům a naučit se kooperaci ve skupině.

4. Praktická část

4.1. Úvod

Nárůst sociálně-patologických jevů u nastupující generace je alarmujícím signálem pro všechny, kteří se zabývají výchovným procesem. Nutně bychom si tedy měli klást otázku, jakým dílem je možné přispět k jejich eliminaci. Je zřejmé, že většina patologického chování má sociální kontext, a máme za to, že nejen možnými příčinami, ale zároveň cestami nápravy jsou vlivy sociální interakce. Nízkoprahové kluby se stali místem, kde dospívající tráví vedle rodiny a školy část svého času a kde dochází prostřednictvím vrstevnické skupiny k dotváření vlastní identity. Je proto potřebné nacházet stále nové možnosti rozvíjení sociálních dovedností a napomáhat zdravému vývoji osobnosti. Jedním ze způsobů takového záměrného působení je i skupinová práce v NZDM . V rámci bakalářské práce jsem se pokusila program připravit „na míru“ pro klub Zvonice v Českém Brodě a také ho vyzkoušet.

V praktické části bakalářské práce jsem se pokusila:

- připravit program pro klienty klubu a prakticky ho vyzkoušet
- vyhodnotit efektivitu programu

4.2. NZDM Zvonice

Nízkoprahový klub Zvonice je Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež v Českém Brodě.

Klienti NZDM jsou především mládež, která tráví svůj čas bezprizorně na ulicích, v parcích, experimentují s drogami, alkoholem, hracími automaty, vykazují drobnou kriminální činnost, mají problémy s vlastní nezvládnutou agresí atd.

Velká část klientů navštěvuje speciální školy, jsou hyperaktivní, neudrží pozornost, mají problémy s nezvládnutou vlastní agresí, která je nejpalčivějším problémem klubu. Vztahy mezi klienty klubu jsou „dobré nebo žádné“ říká Mgr. Adéla Michková, Ph.D. - koordinátorka klubu Zvonice. Nyní navštěvují klub jen čtyři romské děti, které začali chodit nedávno. Pracovníci neví, zda se tím nezmění vztahy v klubu, jsou agresivní, ale zatím žádný konkrétní problém neřešili. Momentálně je otevřeno pro klienty třikrát v týdnu v odpoledních hodinách. Jednou týdně probíhají sportovní aktivity v tělocvičně (v té době je klub zavřený). Klub nabízí dětem a mládeži možnost trávit zde volný čas, k dispozici je kulečník, počítače, sportovní vybavení (míče, koloběžky) atd.

Klub nepřipravuje žádné organizované programy. Volnočasové aktivity, které jsou realizovány přichází z iniciativy dětí a pracovníci na ně pružně reagují nabídkou. Jedná se např. o aktivity: turnaj v Pokru, turnaj ve stolním fotbale atd. O Vánocích například proběhlo spontánní pečení cukroví.

4.3. Program pro NZDM

4.3.1. Východiska programu

Za účelem zjištění potřeb NZDM jsem provedla rozhovor s koordinátorkou a vedoucí NZDM Zvonice Adélou Michkovou. V rozhovoru jsem zjišťovala potřeby klubu, problémy, které pracovníci s mládeží řeší, zkušenosti s volnočasovými programy atd. Na základě informací a vlastních předchozích zkušeností, které jsem získala jako dobrovolník v klubu jsem připravila návrh programu, který byl před samotnou realizací ještě konzultován s pracovníky klubu. Rozhovory byly velice obsáhlé, proto zde uvádím jen nejpodstatnější údaje.

Mým úkolem bylo pochopit situaci v klubu a navrhnout možné řešení a podobu programu, který bude vyhovovat potřebám klubu i klientům samotným.

„...Pro nás má význam jakýkoli program, který by pro děti byl zajímavý a ukazoval jim jiné možnosti jak si hrát, jak trávit volný čas, ukazoval jim jiné polohy k vrstevníkům, aktivity při kterých si vyzkouší jiné komunikační vzorce. Aktivity, při kterých si osvojí konstruktivní způsoby zvládání zátěžových situací...kdy jsou v nějaké situaci, kterou nemohou řešit tím, že se poperou nebo že začnou někomu nadávat, ale mají je zvládat tak, že se domluví. Nebo aktivity na rozvoj toho, že jsou v něčem dobrý. Takové aktivity pro nás mají smysl. Klub na to však již nemá kapacitu...“

Z rozhovoru s pracovníky klubu vzešla potřeba, aby program naplňoval tyto cíle:

- integrace skupiny - vytvoření pozitivních sociálních vazeb;
- navození pozitivního klimatu – atmosféru radosti, tvořivosti, spolupráce a vzájemné tolerance

4.3.2. Cíle a výstupy programu

Projekt je zaměřen na zlepšení vztahů ve skupině, což je hlavní cíl programu.

Abychom byli schopni posoudit, zda se vztahy změnily, určili jsme několik kritérií, které budeme hodnotit: množství pozitivních vazeb mezi účastníky, to jak se účastníci navzájem znají a ochotu spolu mezi sebou spolupracovat. Dále nás bude zajímat spokojenost s programem a zapojení se do programu.

Očekávané výstupy programu

- V1. Účastníci znají jména ostatních členů skupiny, jejich koníčky, bydliště.
- V2. Účastníci jsou ochotni spolupracovat se všemi ostatními členy skupiny.
- V3. Účastníci jsou spokojeni s programem a hodnotí ho jako vydařený.
- V4. Účastníci se zapojí do většiny nabízených aktivit.

4.3.3. Předpoklady

Program bude možné realizovat za předpokladu, že se bude účastnit více než šest klientů NZDM. Je zde riziko, že klienti klubu, kteří momentálně nejsou zvyklí na jakýkoli organizovaný program, nabízenou možnost odmítnou a nebudou se účastnit.

Další předpoklad je, že klienti budou spolupracovat při evaluaci programu a vyplňování sociometrického dotazníku. Při nespolupráci by nebylo možné touto metodou objektivně posoudit změny vztahů ve skupině.

4.3.4. Časový harmonogram

Program se konal v období od 10. března do 14 dubna 2011

4.3.5. Cílová skupina

Cílová skupina projektu jsou klienti NZDM. Program se zaměřuje na motivované klienty, tedy ty, kteří mají chuť dělat něco víc, než jim klub momentálně nabízí.

4.3.6. Prostorové podmínky

NZDM Zvonice, Český Brod. Klub leží poblíž centra města v prostorách bývalé zvonice. Klub je situován v parku vedle kostela. K dispozici je prostorná klubovna, kde jsou počítače, stolní fotbal, stůl a židle; a velká kuchyňka s kulečnickem. Pro aktivity venku je naprosto vyhovující přilehlý dvoreček a park samotný. Prostředí je to vskutku příjemné a inspirující, v blízkosti je potok. K dispozici je tělocvična v ZŠ.

4.3.7. Materiálové zajištění

Potřebný materiál (kancelářské potřeby, šátky, lana, míčky) jsem využila ze svých soukromých zásob. S výrobou rekvizit mi pomohla rodina.

4.3.8. Podrobný harmonogram programu APOLLO 11

Samotný program byl naplánován do šesti odpoledních setkání. Formou skupinové práce pomocí tzv. prožitkových dílen vedených metodami zážitkové pedagogiky.

Program byl určen pro uzavřenou skupinu klientů, kteří o něj mají zájem. V určený čas neběží na klubu souběžně s programem jiné aktivity a služby, takže ti nemotivovaní odcházejí. Na začátku skupiny se určují pravidla společného fungování.

Program byl sestaven tak, aby respektoval skupinovou dynamiku.⁴⁸

---

⁴⁸ Pozn.: Pojem „skupinová dynamika“ začal používat sociolog a psycholog Kurt Lewin. Skupinová dynamika je pojem, který vyjadřuje stav ve skupině – vztahy, interakce, komunikaci, které podléhají dynamickým změnám a výrazně ovlivňují členy skupiny. Podle teorie skupinové dynamiky prochází každá skupina několika zákonitými na sebe navazujícími stádii vývoje - forming, storming, norming, performing. Žádné z nich nelze přeskocit.

Nyní představuji program, který se skládá z aktivit nejvhodnějších pro klienty NZDM. Při přípravě programu vycházím z prožitkové pedagogiky jako teoretického konceptu pro práci s hrou. Vycházím převážně z metodiky Prázdninové školy Lipnice, inspirovala jsem se však i metodikou Project Adventure a do programu např. zařadila Full Value Contract (Dohodu o vzájemném respektu).⁴⁹

Aktivity, které jsem zařadila do programu, jsem převážně čerpala z her notoricky známých, které jsem již někdy hrála; ve skautském oddíle nebo ve škole. Z toho důvodu u těchto her neuvádím autora. Cituji hry, které jsem čerpala z dostupné literatury.

Legenda: NASA připravuje nový pokus přistát na Měsíc, let APOLO 11. Při této příležitosti vyhlašuje výběrové řízení na pozici astronauta. Jedinečná příležitost, neopakovatelný zážitek. Ten, kdo stane nohou na Měsíci, se zapíše do dějin.

1. prožitková dílna

téma: Výběrové řízení

Pro dokreslení atmosféry na vchodových dveřích visí cedulka:

„Dnes od 16:00. Výběrové řízení na pozici astronauta pro let POLO 11 na měsíc.“

Instruktoři jsou oblečení ve společenském oblečení (košile, kravata)

Po místnosti visí fotografie planet a Měsíce, další informace.

Program:

16:00 – 16:05 Přivítání příchozích

16:05 – 16:15 Horká brambora – na rozehrátí, osvěžení jmen a přivítání nově příchozích

16:15 – 16:30 Úvod: seznámení příchozích s programem, vyplnění sociometrického dotazníku

16:30 – 16:45 Sestavení dohody o vzájemném respektování (FVC) – aktivita Bytost

16:45 – 16:50 Měsíc - Rozřazení do týmů (sestavení rozstříhaných fotografií Měsíce)

16:50 – 17:50 Výběrové řízení – několik stanovišť

17:50 – 18:00 Závěrečná reflexe a předání leteckého průkazu

Horká brambora

---

49 Srov. SHOEL, J., MAIZELL, R. S.: Exploring island of Healing. Project Adventure 2002, s. 41-64.

Cíl: oživení těla i mozku, odbourání bariér

Délka: 10 minut

Pomůcky: míčky

Prostředí: libovolné

Popis: Všichni stojí v kruhu a nejprve v libovolném pořadí přehazují míček, vždy řeknou komu ho hází. Každý si zapamatuje od koho míček dostal a komu ho hodil.

Ještě jednou si to ve dvou tréninkových kolech vyzkouší. Pak následuje několik dalších kol, jejichž tempo se neustále zvyšuje.

Můžeme do hry zapojit i další míčky. Do hry se dá, po zautomatizování přehazování míčku, přidat sklenice s vodou, kterou si hráči předávají.

Dohoda o vzájemném respektování⁵⁰

(Full Value Contract)

Jedná se o otevřenou dohodu mezi účastníky o vzájemném respektování, které je vyjádřeno sledem pravidel, které všichni zúčastnění slíbí dodržovat. Dohodnutá pravidla se točí kolem šesti základních principů, jejichž rozvíjení může tvořit východiska pro další směřování programu i pro témata závěrečných diskusí. V metodice Project Adventure je každá z těchto oblastí rozpracována:

- Bud' tady – radost z přítomnosti, spoluúčast, zapojení, zábava
- Bud' v bezpečí – důvěra, odpovědnost, hranice, vztahy
- Stanov si cíle – odpovědnost, určení cílů, iniciativa, hodnocení, pomoc, spolupráce
- Bud' poctivý – férová hra, identita, sebepřijetí, zpětná vazba
- Jdi dál – zvládnutí problému, odvaha jít do rizika a přijímat výzvy, uvědomění si závislosti na ostatních i odlišností, přijetí odpuštění, přesun a změna
- Pečuj o sebe a o ostatní – rovnováha, péče

Pro sestavení dohody použijeme aktivitu Bytost

Bytost

Cíl: sestavení pravidel fungování ve skupině

Délka: 30 minut

Pomůcky: velký papír a fixy, mluvící kámen

---

⁵⁰ ČINČERA, J. *Práce s hrou: pro profesionály*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. s. 47-49.

Popis: Na balící papír nakreslíme osobu (můžeme obkreslit někoho ze skupiny). Účastníci se domluví na společných cílech a poté uvádí pravidla, která by měla platit, aby se účastník cítil dobře a podařilo se mu jich dosáhnout. Dvnitř těla zapisují přítomní, které jednání by ji potěšilo a pomohlo v dosažení cílů a jaké by ji naopak naštvalo zapisují vně postavu. Postavu si můžeme pojmenovat.

Měsíc

Cíl: náhodné vytvoření týmu

Délka: 10 minut

Pomůcky: rozstříhané fotografie Měsíce, klobouk nebo krabice

Popis: Každý si z klobouku vytáhne jeden díl Měsíce. Ve skupině hledá lidi s dalšími dílky, tak aby společně složili celou fotografii a tak vytvořili tým.

Protože účastníci nevědí, kdo má v ruce jaký dílek, musí začít společně komunikovat každý s každým. Navíc skupina tím, že složí pohlednici, vyřeší svůj první společný úkol – na důkaz týmové práce.

Výběrové řízení

Cíl: společné zaměření na cíl, posílení soudržnosti skupin díky vyřešení společného úkolu, kreativita

Délka: 70 minut

Pomůcky: papíry a fixy, provaz, šátky, svíčky, sirky, hlavolam Tangram

Popis:

„Vítáme Vás na výběrovém řízení. Všechny týmy, kteří se tu dnes sešli usilují o to, aby to byly právě oni, kdo se zapíše do dějin podobně jako Neil Armstrong a vstoupí na naší přirozenou družici Země, tedy na Měsíc. Nyní Vás čeká několik náročných testů, které prověří jak jste jako tým připraveni. Čekají vás čtyři náročné úkoly. A já vám přeji jen mnoho úspěchu.“

Připravíme čtyři stanoviště (viz.níže) na třech se skupiny vystřídají, poslední plní společně.

Zkouška jazykových schopností. Fantazie písmen.

Každý člen skupiny napíše na připravený papír pod sebe písmena, ze kterých se skládá jeho křestní jméno. Všechna písmena u každého jména budou představovat začátek slov, která mají utvářet smysluplnou větu. Tyto věty vymýšlejí všichni členové skupiny společně.

Příklad:

J – Jít	J – Její
A – až	A – altánek
N – na	N – navštívil
K – konec	A – Amor.
A – aleje.	

Zkouška schopností řešit společně konstrukční problém – Tangram.

Tangram je známý čínský hlavolam.

Z předem daných tvarů se sestavují různé obrázky.

Cílem hry je sestavit obrázek když znáte pouze jeho obrys. Dodržovat se musí tyto pravidla:

- Při skládání použijte všechny části, žádný díl nesmí zůstat stranou.
- Jednotlivé díly leží vedle sebe na podložce, nepokládáte jeden přes druhý. Dotýkají se hranou nebo alespoň rohem. Části lze libovolně převracet.

Zkouška komunikace - čtverec se zavázanýma očima

Ve skupině si všichni zaváží oči a až poté jsou vysvětlena pravidla. Na laně, které skupina dostane (každý se chytne lana jednou rukou – pomůže instruktor) je potřeba vytvořit čtverec. Žádný z účastníků nesmí lano pustit. Až je skupina hotova, lano položí na zem a sundají si šátek, aby se podívali na výsledek. Instruktor dbá na bezpečnost, jinak do komunikace účastníků nijak nezasahuje.

Jako reflexi použijeme aktivitu „Hřebíky a Kladiva“⁵¹.

Při této hře instruktor vyzve účastníky, aby se zařadili do skupiny hřebíků či kladiv podle pocitů, které si z aktivity odnáší. Kladivo je ten, který hrál ve skupině roli vůdce, instruoval ostatní atd., hřebík je pak ten, kdo se cítil jako kolečko v soukolí, spolupracoval na vymyšlené strategii atd. nebo i ten, kterému se nedostalo dostatek prostoru k vlastní iniciativě, nápadům.

---

⁵¹ ČINČERA, J. *Práce s hrou: pro profesionály*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. s. 77-85.

Zkouška spolupráce – Ze zažloutlých tiskovin

Venku je na stromě přidělaný text z knihy Pohledy do nebe (1947, první vydání, 1942, Hubert Slouka). Úkolem každého družstva je přepsat text. Startovní stanoviště je v klubovně, kde se může tým radit a bavit se. Venku se již bavit nesmí. Každý hráč má jednu svíčku, kterou si svítí na cestu. Pokud mu zhasne či mu ji někdo sfoukne, musí se vrátit na startovní stanoviště a svíčku si znova zapálit. Kolem stromu je kruh, ve kterém se nesfoukávají svíčky. Záleží na skupině jakou strategii zvolí.

ukázka z textu:⁵²

*„Zimní večery nám přinesou nádheru hvězdných nocí, poznáme, že zima má více jasných a zářících hvězd než léto. Kouzlo letních nocí je z valné části tvořeno Mléčnou Drahou, zatím co jiskřící krása zimního nebe je v krásných a výrazných souhvězdích, tvořených jasnými hvězdami.
Sledujeme-li večerní nebe, nalezneme ...“*

2. prožitková dílna

téma: Letecký výcvik a příprava na let

Program:

16:00 – 16:05 připomenutí pravidel

16:05 – 16:15 Gordický uzel – na rozebrání, rychlé odbourání bariér

16:15 – 16:20 Chrastítka – náhodné rozřazení do týmů

16:20 – 16:45 Pohyb v neznámém terénu – aktivita Bažina

16:45 – 17:05 Přenášení odebraných vzorků

17:05 – 17:20 Stavění odpalovací věže

17:20 – 17:25 Karty – náhodné rozřazení do týmů

17:20 – 18:00 Reflexe – aktivita Události

Gordický uzel

Cíl:

Délka: 10 minut

Pomůcky: bez pomůcek

---

⁵² Celý text v příloze. Srov. SLOUKA, H. *Pohledy do nebe*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1942.

Popis: Všichni se postaví do kruhu těsně vedle sebe a zavřou oči. Na povel instruktora před sebe natáhnou levou ruku a chytanou jinou osobu, s kterou se zůstanou držet. Poté natáhnou pravou ruku a znova vyhledají ruku jiné osoby. Ve chvíli kdy se všichni drží mohou otevřít oči. Společným úkolem je klubko rukou rozmotat tak, aby se nikdo nepustil a vytvořit tak velký kruh.

Poznámky: Někdy se stane, že je více samostatných kruhů, pokud je jeden z nich rozmotaný dříve, může radit ostatním.

Chrastítka⁵³

Cíl: náhodné vytvoření týmu

Délka: 5 minut

Pomůcky: v krabičkách např. od filmů různé chrastící materiály (čočka, kamínky, korálky), klobouk nebo krabice

Popis: Každý si z klobouku vytáhne jednu krabičku. Ve skupině hledá lidi, kteří mají stejný hudební nástroj a s nimi vytvoří tým.

Účastníci se musí ztišit, tak aby vzájemně slyšeli chrastítka ostatních.

Bažina

Cíl: rozvoj týmové spolupráce

Délka: 20 minut

Pomůcky: mety (např. z linolea) cca 30 x 30cm

Popis: Celá skupina je postavena před problém překonání nebezpečného území. Rozmístíme ostrůvky (odstřížky linolea) a vyzveme hráče, aby si každý stoupl na jeden z nich, poté vysvětlíme pravidla. Pohyb je dovolen pouze po ostrůvkách, pokud někdo šlápne vedle vypadává ze hry. Úkolem hráčů je přemístit celou skupinu. K překonání mají k dispozici ostrůvky (odstřížky linolea). Pokud se stane, že ostrůvek leží na zemi neobsazen, může ho pohltit bažina, kterou zastupují vedoucí a odpadnutí hráči, kteří šlápli vedle. Ostrůvek jednoduše seberou.

---

⁵³ Autor: Susanne Beermann; Srov. BEERMANN, S.; SCHUBACH, M.: Hry na semináře a workshopy. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 112 s. ISBN 978-80-247-2964-0

Přenášení odebraných vzorků

Cíl: rozvoj týmové spolupráce,

Délka: 15 minut

Pomůcky: kostky, gumička, provázky

Popis: Tým přenáší rozmístěné kostky pomocí gumičky, na které jsou navázány provázky. Každý hráč drží jeden provázek a tak mohou gumičku roztahovat, uchopit gumičkou kostku a přemístit ji na určené místo.

Stavění odpalovací věže

Cíl: rozvoj tvořivosti, fantazie, cvičení týmové spolupráce

Délka: 25 minut

Pomůcky: špejle, izolepa, provázky, papíry...

Popis: Účastníci v týmech v časovém limitu 10 minut mají za úkol z připraveného materiálu postavit co nejvyšší stabilní odpalovací věž. Po uplynutí časového limitu se odpočítá 30 sekund, kdy se vyhodnotí stabilita, pokud během 30 sekund věže nespadne, hodnotíme výšku. Tým u věže vyfotíme na památku. Jednotlivé týmy mohou popsat při příležitosti focení věž (jméno atd.) a zmínit, jak se jim pracovalo.

Pokud chceme práci ztížit, můžeme jednotlivým hráčům přiřknout hendikep (práce s jednou rukou, jeden hráč nevidí apod.)

Karty

Cíl: náhodné vytvoření týmu

Délka: 5 minut

Pomůcky: dvouhlavé karty

Popis: Necháme účastníkům vytáhnout kartu, poté utvoří skupiny srdce, káry, atd. Instruktor předem odpočítá karty tak, aby se skupina rozdělila na žádoucí počet stejně početných skupin.

Události⁵⁴

Cíl: podrobný feedback pro všechny zúčastněné včetně instruktora, kreativita, kolektivní duch

Délka: 30-45 minut

Pomůcky: velký papír a fixy, model televize

Popis: Účastníci se rozdělí do skupinek, jejichž společným úkolem bude shrnout poznatky z dosavadního programu a připravit reportáž „Události dne“. Do zpráv mohou zakomponovat např. i interview („Live from Český Brod“) či komentáře. Každá skupinka má asi 20 minut na přípravu, poté prezentuje svůj výsledek ostatním.

3. prožitková dílna

téma: Let na měsíc

Program:

16:00 – 16:10 přivítání a Slavnostní pokřtění raket

16:10 – 16:25 let na Měsíc

16:25 – 17:00 Vesmírná krajina

17:00 – 18:50 Stav beztláče – aktivity tzv. Důvěrovky

17:50 – 18:00 Závěrečná reflexe

Slavnostní pokřtění raket a let na Měsíc

Cíl: naladění účastníku na program, vtažení do hry

Délka: 10 minut

Pomůcky: šampaňské, skleničky, rakety vyrobené z velké krabice (musí se do ní vejít celý tým), barvy či fixy, připravená trasa, hudba

Popis: Přivítáme účastníky a vyzveme týmy, aby vymysleli pro svoji raketu jméno a raketu slavnostně pokřtíme. Poté jednotlivé týmy startují a vyráží na Měsíc. Oblétí připravenou trasu. Můžeme k letu pustit hudbu.

---

⁵⁴ Autor: Susanne Beermann; Srov. BEERMANN, S.; SCHUBACH, M.: Hry na semináře a workshopy. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 112 s. ISBN 978-80-247-2964-0

Vesmírná krajina

Cíl: zklidnění, kreativita a rozvoj fantazie, radost z tvorby

Délka: 30 – 45 minut

Pomůcky: prázdné diapozitivy, promítáčka, barvy, koření, vazelína

Popis: Účastníci vkládají do diapozitivů, různé barvy a materiály. Poté se vše promítá na promítáče. Protože promítáčka vydává teplo, na plátně se barvy různě roztékají a mísí, zvláště když použijeme do diapozitivů vazelínu. Vytváříme tak krásné obrazce.

Při této aktivitě nezáleží na uměleckém nadání.

Stav beztlíže – „Důvěrovky“

Cíl: zvýšení důvěry mezi účastníky

Tzv. „důvěrovky“ jsou aktivity zaměřené na podporu důvěry (trust builders); pomáhají budovat pocity vzájemné důvěry a tolerance ve skupině. Nejsou zaměřeny na úkol, ale na zážitek.

Vzájemná důvěra členů týmu je jednou ze základních podmínek úspěšnosti týmové spolupráce, ale i individuální výkonnosti. Důvěra postupně vytváří silnější vazbu mezi účastníky.

Při těchto aktivitách dbáme na zvýšenou bezpečnost.

Mašinka – Vagón- Strojvůdce

Cíl: zvýšení důvěry mezi účastníky

Délka: 15 - 20 minut

Pomůcky: šátky

Popis: Hráči se rozdělí do trojic. Stoupnou si za sebe a chytanou se za ramena. Postupně se vystřídají v těchto rolích:

Mašinka – hráč stojící vepředu, má zavázané oči

Vagón – hráč stojící uprostřed, má zavázané oči, drží se za ramena hráče před sebou, tedy „Mašinky“, jeho drží „Strojvůdce“

Strojvůdce – poslední hráč, vidí a řídí celý vlak, drží za ramena „Vagón“

Na začátku hry necháme po vysvětlení pravidel chvíli na domluvení signálů a strategie. Poté hru odstartujeme a po 5 minutách necháme chvíli na vystřídání rolí. Při samotné hře nesmí nikdo, mimo houkání a jiné projevy vlaku, promluvit. Hráč vpředu má ruce před sebou pokrčené v loktech jako nárazníky.

Hráči se pohybují prostorem, houkají jako vlak, vzájemně se vyhýbají, objíždí stanoviště atd.

Při reflexi klademe otázky: „Jaká role vám vyhovovala nejvíce?“ Rozdělíme skupinu na Mašinky, vagóny a strojvůdce. „A proč?“

„V jaké roli jste se cítili naopak nejhůř?“

„Jaká byla vaše komunikace v týmu? Co fungovalo? Co naopak nefungovalo?“

Pendl

Cíl: zvýšení důvěry mezi účastníky

Délka: 10 minut

Pomůcky: šátek

Popis:

1. Všichni hráči se postaví do kruhu rameny těsně k sobě. Jeden vstoupí doprostřed, překříží ruce na prsou, zpevní tělo a zavře oči. Poté řekne: „Jsem připraven“ a počká na odpověď ostatních hráčů. Poté začne padat dozadu. Ostatní hráči mají jednu nohu zakročenou a ruce připravené na chytání hráče veprostřed. Hráče uprostřed si všichni předávají po kruhu, proti i napříč. Chytaný hráč může aktivitu kdykoli ukončit. Po chvíli jde doprostřed někdo jiný, vystřídat by se měli všichni.

2. Hráči se rozdělí do trojic. Dva se postaví čelem k sobě asi 2 metry od sebe a třetí si stoupne mezi ně. Oba krajní hráči jednou nohou zakročí, aby měli lepší stabilitu. Teď začíná vlastní hra a zkouška odvahy a důvěry toho uprostřed. Prostřední se zpevní jako „prkno“ a ruce překříží na prsou a zavře oči. Když je připraven řekne: „Jsem připraven“ a počká na odpověď obou dvou hráčů. Poté začne padat dozadu. Tam ho za ramena zachytí jeden krajní hráč tak, aby se nedotkl zády země a přehodí ho zase dopředu druhému hráči, ten ho opět zachytí tak, aby se nedotkl břichem země. Překlápí se zepředu dozadu. Je velmi důležité, aby byl prostřední opravdu zpevněný a chytačům důvěřoval, nesmí dělat krůčky, musí stát nohama na zemi.

Při reflexi můžeme použít „kruhy na zemi“, které představují komfortní zóny jednotlivců či aktivitu „zdvižený palec“.

Ulička důvěry

Cíl: zvýšení důvěry mezi účastníky, odvaha odhad situace

Délka: 15 minut

Pomůcky: žádné

Popis: Ulička důvěry je na první pohled velmi snadnou záležitostí. Skupina vytvoří dvě řady stojící proti sobě ve vzdálenosti asi 80 cm. Tím vznikne „ulička důvěry“. Dobrovolník se postaví 15 m před dvojice. Má proběhnout uličkou a udržet stejnou rychlost, jakou běžel před ní. Má to však jeden malý háček. Všichni, kteří tvoří uličku, předpaží, a tím uzavřou průchod. Otvírají ho zvedáním paží až těsně před běžcem. Před startem se běžec ptá celé skupiny na její připravenost, skupina odpovídá: „Jsme připraveni! Můžeš běžet!“ Běžec se rozbíhá, nabírá rychlost, a když se dostane do těsné blízkosti, zvednou se paže první dvojice a vlna zvedajících se paží proběhne až na konec uličky. Po doběhnutí si každý zhodnotí svůj pokus a očití svědkové potvrdí, zda v uličce zpomalil, nebo ne.

Běh Důvěry

Cíl: zvýšení důvěry mezi účastníky

Délka: 15 minut

Pomůcky: šátek

Popis: Jeden hráč si zaváže oči a postaví se tak 30 metrů od pevné zdi či jiné překážky. Ostatní stojí mezi ním a překážkou. Nevidomý hráč se rozběhne proti zdi a musí spoléhat na to, že ho ostatní zachytí a zabrzdí. Neměl by před sebe dávat ruce v ochranném gestu, ale běžet sprintem, jako kdyby běhal padesátku na olympiádě. Před startem se běžec ptá celé skupiny na její připravenost, skupina odpovídá: „Jsme připraveni! Můžeš běžet!“

Pád důvěry

Cíl: Rozvoj důvěry, odpovědnosti a odvahy, tělesný kontakt

Délka: 20 minut

Prostředí: dřevěná platforma 130–150 cm vysoká nebo pařez, menší zídka, hranice dříví, padlý strom asi 1–1,6 m nad zemí; v prostoru cvičení nesmí vyčnívat kameny a kořeny

Popis: Pád důvěry představuje jednoduché, ale přitom účinné cvičení pomáhající vytvářet ovzduší důvěry a odhodlanosti.

Vyhledáme zvýšené místo, ze kterého se bude padat. Mělo by být nejvíce o 10 cm vyšší, než je vzdálenost předpažených paží průměrného člena skupiny od země (obvykle 150-160 cm nad zemí). Pod ním skupina vytvoří dvě řady vzdálené na předpažení. Hráči v řadě (nejméně 8) se dotýkají rameny, předpaží dlaněmi vzhůru a paže uspořádají "zipovitým" způsobem (mezi pažemi jednoho se nalézají paže druhého stojícího v protilehlé řadě). Každý stojí s jednou nohou zakročenou, hlavou mírně zakloněnou a plně se soustředí. Z paží vytvořená záchranná plošina musí být delší než padající osoba, menší chytají nohy a ti větší trup a hlavu. Musí být vždy dva vedoucí. Jeden připravuje účastníky k pádu a druhý se postaví tak, aby mohl zachytit hlavu padajícího.

Dobrovolník (nejdříve lehčí) se postaví zády ke skupině tak, aby směřoval právě doprostřed obou řad. Pak se zeptá: „Jste připraveni?“ Skupina: „Jsme připraveni, můžeš padat.“ Odpověď zní: „Pozor! Padám.“ Po tomto potřebném rituálu padá se zpevněným tělem a připaženými rukama. Vedoucí zdůrazňuje: „Zůstaň jako prkno, zpevni hýžděové svaly.“

Působivější je pád se zavřenýma očima. Chytající jdou s napjatými pažemi vstříc padajícímu, aby ho pak lehkým „zapérováním“ chytili. Lehce ho pohoupou a postaví na nohy.

Poznámka: Prostor pro cvičení musí být rovný, zbavený všech nebezpečných předmětů. Chytající nemají mít na ruce hodinky nebo větší náramky, nesmějí se držet za ruce. Paže nesmějí být vzájemně zkřížené. Padající nesmí mít v kapsách ostré předměty a odloží brýle, při pádu nesmí upažovat nebo si sedat. Vedoucí nikdy nezačíná pád důvěry jako první. Je-li skupinou vyzván, měl by ho absolvovat. Má-li důvody k odmítnutí, neprovádí toto cvičení ani se skupinou.

4. prožitková dílna

téma: Měsíční mise

Program:

16:00 – 16:05 přivítání

16:05 – 16:08 Pavučina

16:08 – 16:20 Tak trochu jiný volejbal

16:20 – 17:45 Měsíční golf (Skalní golf)

17:45 – 18:00 Reflexe

Pavučina

Cíl: náhodné vytvoření týmu

Délka: 3 minuty

Pomůcky: provázky, šátek

Popis: Svážeme provázky tak, aby počet konců odpovídal počtu členů ve skupině. Uzly uprostřed přikryjeme šátkem, tak aby konce provázků koukaly. Každý se chytne libovolného konce a nepustí ho. Když odkryjeme šátek hráči zjistí s kým jsou v týmu.

Tak trochu jiný volejbal⁵⁵

Cíl: relaxace, týmový duch, sportovní ctižádost

Délka: 3 minuty

Pomůcky: např. nástěnka, která bude představovat volejbalovou síť, 20 nafukovacích balónků

Popis:

Družstva se postaví proti sobě, mezi nimi je síť (např. nástěnka), tedy jako při volejbale. Každý tým dostane deset barevných balónků. Po zahájení hry je cílem obou družstev mít na svém hracím poli balónků co nejméně.

Na pokyn instruktora se balónky nejprve nafouknou a zauzlují. Po startovním hvizdu se pak obě družstva snaží hodit co nejvíce balónků přes síť. Hra trvá přesně tři minuty. Pak je odpískán konec a spočítá se, na které straně zůstalo balónků méně.

Důležité je, aby si obě družstva po závěrečném hvizdu poblahopřála ke skvělému výkonu. V této hře není ani vítězů, ani poražených.

---

⁵⁵ Autor: Monika Schubach; Srov. BEERMANN, S.; SCHUBACH, M.: Hry na semináře a workshopy. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 112 s. ISBN 978-80-247-2964-0

Měsíční golf⁵⁶

Cíl: posílení týmového ducha, zábava, cvičení obratnosti a vytrvalosti

Délka: 1 hodina

Pomůcky: tenisové míčky, materiál na vyznačení jamek a trati, golfové hole si mohou hráči vyrobit sami – jakékoli větve či klacky bez špičatých konců nebo výčnělků

Popis: Závod družstev inspirovaný atmosférou golfových hřišť. Cílem je obejít celou vyznačenou trať a míček postupně dopravit do všech jamek.

Hráče rozdělíme do družstev a mezi sebou si rozdají pořadová čísla. Stanovené pořadí je závazné pro celý závod.

Družstvo vyrazí na trať s golfovými holemi. Počet golfových holí může být a nemusí být regulován. Cílem hráčů je umístit míček postupně do všech jamek na trati.

K posouvání – odpalování míčku vpřed je povoleno používat pouze holí, házení nebo přemísťování jinou částí těla není dovoleno. Hráči se v pořadí musí střídali podle přidělených čísel; nikdo se nesmí míčku dotknout dvakrát po sobě.

Míček lze odpálit kdykoli, dokud je ještě v pohybu, i po jeho zastavení, ale vždy jen ta tom místě kde se právě nachází. Přenášet na jiné místo či uklízet terén (např. lámat větve apod.) není dovoleno. Jediný případ tvoří výjimku, a to když míček spadl do jamky a družstvo vyráží znova na cestu k další jamce.

Reflexe

Mluvíme o tom, jak jsou účastníci spokojeni s výsledkem, co se dařilo, co ne. Co si myslí, že by se dalo zlepšit.

5. prožitková dílna

téma: Zpráva pro velitele na Zemi

Program:

16:00 – 16:15 Znáám

16:15 – 17:30 Zpráva pro velitele - nacvičování živých obrazů

---

⁵⁶ Autor: Ota Holec; Srov. HOLEC, O.: *Instruktorský slabikář*. 1. vyd. Prázdninová škola Lipnice

Znám⁵⁷

Cíl: evaluace, poznání se navzájem

Délka: 15 minut

Pomůcky: připravené nakopírované listy - obrysy lidí s bublinami (tolik lidí, kolik je osob ve skupině (viz příloha). Připravené otázky. Dvě barevné tužky. Mince (15 mincí na osobu)

Popis: Každý ve skupině si jednotlivé osoby na připraveném archu pojmenuje (vepíše jméno dovnitř těla). A pak do jednotlivých bublin odpoví na následující otázky:

„Víš kam chodím do školy?“, „Mám sourozence?“, „Co rád/a dělám?“

„Mám doma zvíře?“ atd. Některá bublina může zůstat prázdná.

Vše co ví, vyplní modrou tužkou a pak si tužku vymění za jinou barvu a může vyrazit na průzkum a zjistit ty informace, které nevěděl. Za každou informaci však musí zaplatit jednu minci. Komu zbyde nejvíce mincí vyhrává. Informace může získat od osoby samotné nebo od někoho, kdo to ví.

Samozřejmě neznamená, že kdo má nejvíce mincí, věděl toho nejvíce. Může to být též osoba, o které ostatní nic nevěděli a tak si nechávala platit atd. Pro evaluaci nás zajímá, kolik informací účastníci věděli, tedy vyplnili modrou tužkou.

Zpráva pro velitele

Cíl: Rozvoj tvořivosti, představivosti a smyslu pro detail, radost ze společné tvorby

Délka: 2 hodiny

Pomůcky: převleky, divadelní rekvizity, kamera či fotoaparát

Popis: Jde o málo strukturovaný program. Účastníci dostanou společný úkol - vytvořit v max. 12-ti živých obrazech zprávu pro velitele. Musí se společně rozhodnout jaké klíčové momenty zvolí a jak je ztvární. To vše v časovém limitu max. 1,5hodiny. Poté proběhne přímý přenos na Zem.

Tato aktivita prověří schopnost skupiny spolupracovat a komunikovat. Je pro skupinu velkou výzvou.

Slouží zároveň jako ohlédnutí za již proběhlým programem a prožitými zážitky.

---

⁵⁷ Pozn.: Hra vytvořená pro potřebu hodnocení míry poznání mezi klienty, autor: Jana Kelíšková

6. prožitková dílna

téma: reflexe a rozloučení

Program:

16:00 – 16:15 Color máz 1.část

16:15 – 16:45 Let zpátky – výroba přistávacího modulu

16:45 – 17:00 sociometrický dotazník 2. část

17:00 – 18:00 Color máz 2.část, vernisáž, happening, rozloučení, závěrečná reflexe

---

Colour máz⁵⁸

Cíl: Rozvoj tvořivosti, představivosti a smyslu pro detail, radost ze společné tvorby

Délka: 1. část: 30 min, 2. část: 0,5-1 hod.

Pomůcky: velké kusy balícího papíru, čtvrtky A4, netoxické barvy ředitelné vodou (tempery Remacol apod.), štětce, různé přírodniny a jiné předměty na roztírání barev (kamínky, větvičky, šišky, telefonní karty, hřebeny, staré kartáčky na zuby apod.), nůžky, pravítka, lepidla, tužky, hudební aparatura

Popis: Výtvarná dílna. Po libovolném nanesení barev na papír jsou hledány zajímavé motivy.

1.část: Hráči mají za úkol pokrýt velké kusy balícího papíru barvami bez jakýchkoli výtvarných úmyslů. Techniku si mohou zvolit libovolnou (malovat rukama, roztírat barvu různými předměty, otiskovat je, mísit barvy a hledat zajímavé odstíny a struktury, vytlačovat barvy přímo z tuby atd.) Cílem je užít si proces tvorby a plochu zamazat všemi možnými barvami podle gusta. Po zaschnutí barev se vysvětlí, v čem spočívá druhá část.

2. část: Každý si vystříhne ze čtvrtky papíru dvě jakási písmena „L“ široká asi 3cm, přiloží je proti sobě a vznikne uvnitř okénko, které lze vzájemným posouváním obou dílů zvětšovat či zmenšovat podle potřeby. Tímto okénkem si každý hledá v barevných plochách malé obrázky, které představují reálný motiv, abstrakci nebo jsou prostě jen pěkné. Vybrané detaily vystříhnou a nalepí na připravené čtvrtky. Můžou je i pojmenovat.

---

⁵⁸ Autor: Jaroslav a Jitka Jilemnickí podle švédského námětu. Srov. FRANC, D.; ZOUNKOVÁ, D.; MARTIN, A.: *Outdoor and Experiential Learning; An Holistic and Creative Approach to Programme Design*, 1. vyd. Gower publishing, 2004. 16 s.

Nakonec jsou všichni pozváni ke **slavnostní vernisáži** (Colour máz 2.část), kde jednotlivý autoři mohou svá díla představit. Při vernisáži je připraveno občerstvení, hudba, fotografie z proběhlých programů.

Na závěr hry mohou autoři svá díla někomu věnovat.

Let zpátky

Cíl: symbolické ukončení letu na měsíc, přenos zpět do reality, konec programu

Délka: 1. část: 30 min, 2. část: 0,5-1 hod.

Pomůcky: noviny, izolepa, provázky, špejle, přírodniny apod., vejce

Popis: Dvě družstva necháme z připraveného materiálu, navrhnout a zkonstruovat přistávací modul pro raketu. Raketu v této aktivitě představuje vejce. Úkolem skupiny je vyrobit pro vejce takový přistávací modul, aby přežilo pád na zem z výšky 1,5 metru.

Tato aktivita symbolizuje přistání na zem, tedy návrat z Měsíce za Zemi a konec společného programu.

Reflexe

Druhou část aktivity Colour máz využijeme jako způsob reflexe – účastníci pomocí vybíraných detailů z barevných papírů mohou ztvárnit své pocity, mohou vyjádřit, co si programu odnášejí, apod.

Grafický scénář programu

d e n	16:00	16:05	16:10	16:05	16:20	16:25	16:30	16:35	16:40	16:45	16:50	16:55	17:00	17:05	17:10	17:15	17:20	17:25	17:30	17:35	17:40	17:45	17:50	17:55	18:00
1	Privítání	Horká brambora		Úvod	Sociom. dotazník		Sestavení dohody - Bytost			Měsíc	Výběrové řízení												Reflexe, předání leteckého průkazu		
2	Úvod	Gordický uzel		Chra stítk a	Nebezpečný povrch - Bažina					Přenášení odebraných vzorků				Stavění věže				Karty	Reflexe - Události						
3	Křest rakety		Let na měsíc			Vesmírná krajina							Stav beztlíže - důvěrovky										Reflexe		
4	Úvod	Pavučina	Volejbal		Měsíční golf														Reflexe						
5	Úvod	Znám				Závěrečná zpráva pro velitele – nacvičování živých obrazů												Závěrečná zpráva... - přímý přenos							
6	Color máz - 1.část			Let zpátky – výroba přistávacího modulu						Sociom. dotazník				Color Máz - 2.část, vernisáž, happening, rozloučení, závěrečná reflexe											

Tab.č.2: grafická podoba programu

5. Evaluační program

5.1. Plán evaluace

Prezentovaná evaluace si klade za cíl zjistit zda a do jaké míry se zlepšili vztahy ve skupině klientů, kteří se účastnili programu.

Evaluační otázky

1. Jakým způsobem program ovlivnil vztahy ve skupině?
2. Do jaké míry program naplnil své dílčí cíle?

Indikátory a Metody měření

Cíle/výstupy	Indikátory	Metody měření
Zlepšení vztahů ve skupině	Zvýšení počtu pozitivních vazeb na konci programu o min. 15% ve srovnání s prvním dnem programu.	Sociometrický dotazník před a po programu
V1 poznání se navzájem	Na konci programu znají účastníci jména ostatních, znají koníčky, kam chodí do školy. V aktivitě mají nejméně 75% úspěšnost.	Hra Znáám (viz.program)
V2 ochota spolupracovat	V průběhu programu se sníží počet odmítnutí spolupracovat ve srovnání s prvním dnem programu.	Pozorování. Záznam odmítnutí spolupráce, incidentů odmítnutí, vulgarismy atd.
V3 spokojenost	Nejméně 70% účastníků hodnotí program jako vydařený či velmi vydařený.	Dotazník-hodnocení spokojenosti na číselné škále 1 – 5, kdy 1 je velmi vydařený 5 je opravdu nepovedený/špatný (viz.příloha)
V 4 zapojení	Počet zdržení se programem. V žádné z aktivit programu nevyužije princip dobrovolnosti více než dva účastníci.	Pozorování. Záznam četnosti zdržení se programem

Tab.č.3: stanovení indikátorů a metod měření

5.2. Metoda sběru dat a zpracování

Ke zjištění vztahů, které jsou mezi jednotlivci ve skupině jsem použila sociometrický dotazník (viz. kapitola 5.2.1).

Výstup V1 jsem ověřila pomocí hry Znáš, kdy účastníci formou hry vyplnili tabulku, kde uvedli, jaké informace o sobě navzájem znají (viz program).

K ověření výstupů V2 jsem do tabulky zaznamenávala četnost pozorovaných jevů, tedy pasivitu účastníků, která trvala po většinu času aktivity a narušovala práci a tvůrčí atmosféru týmu. Dále jsem pozorovala protesty a další incidenty, které proběhly během a po aktivitě v týmu mezi účastníky. Pozorování probíhalo při hlavních aktivitách programu. Nebyla tady zahrnuta např. hry na náhodné rozdělení do týmu (např. Chrástítka) či na uvolnění atmosféry (např. Volejbal).

Pro příklad uvádím část z tabulky (všechny záznamové tabulky uvádím v příloze):

aktivita/pozorovaný jev	pasivita při aktivitě	protesty, vulgarismy, hádky
Prožitková dílna 1		
<i>Horká brambora</i>		
<i>Sestavení dohody</i>		
<i>Výběrové řízení</i> <i>– Fantazie písmen</i>		
<i>Slepý čtverec</i>		
Prožitková dílna 2		
<i>Gordický uzel</i>		
<i>Nebezpečný povrch</i>		
<i>Přenášení odebraných vzorků</i>		
<i>Stavění věže</i>		
...		

Tab.č. 4: část tabulky pro záznam pozorování spolupráce mezi účastníky

Spokojenost s programem (V3) jsem hodnotila dotazníkem, kdy se účastníci vyjadřovali k programu na číselné škále.

1   –   2   –   3   –   4   –   5
velmi vydařený   –   vydařený   –   dobrý   –   moc se mi nelíbil   –   opravdu nepovedený

Pro ověření výstupu V4 byl použit také jednoduchý záznam do tabulky, kdy jsem k jednotlivým aktivitám na základě pozorování zaznamenávala četnost pozorovaných jevů, tedy počet zdržení se programu.

5.2.1. Sociometrická metoda

„Sociometrie je chápána jako základní technika (diagnostický postup), která slouží k zjišťování, popisu a analýze směru a intenzity preference v mezilidských vztazích v malých sociálních skupinách.“⁵⁹

Sociometrie je nejčastěji používaná metoda zejména ve školním prostředí, kde odhaluje **neformální vztahy ve skupině** - třídě (vzájemné sympatie a antipatie, skupinky, role žáků), tzv. sociální strukturu třídy. Může odhalit zárodky sociálně patologické jevů (např. šikanu) a před jejich propuknutím může dojít k prevenci. Použila jsem tuto metodu ke zjištění vztahů ve skupině klientů NZDM. Výsledkem při zpracovávání výzkumu bývají **sociometrické matice, sociometrické indexy a sociogramy**.

Sociometrický dotazník:

Diagnostickým nástrojem pro získávání dat je sociometrický dotazník. Ten je předkládán všem členům skupiny. Jejich úkol je odpovědět na několik otázek, které pedagog volí na základě znalosti dané skupiny⁶⁰.

Na přátelské vztahy se zaměřují osobně výběrové otázky:

- *S kým bys chtěl jet na společný výlet?*
- *S kým bys nechtěl jet na společný výlet?*

- *S kým bys chtěl být na výletě ubytovaný na pokoji?*
- *S kým bys nechtěl být na výletě ubytovaný na pokoji?*

V mé práci se zaměřuji na posouzení neformálních vztahů v kolektivu klientů nízkoprahového klubu, využívám tedy tento typ otázek.

Klient obdrží sociometrický dotazník, který obsahuje jednu otázku ve dvou zněních, v pozitivním a negativním. Odpověď, tedy výběr dalších členů skupiny je doplněna o

⁵⁹ DITTRICH, P. *Pedagogicko - psychologická diagnostika*. s. 50-51.

⁶⁰ SPÁČILOVÁ, H. *Pedagogická diagnostika v primární škole I*. s 48-50.

zdůvodnění, tzn. proč volí zrovna tohoto člověka. Zdůvodnění slouží pro lepší orientaci pedagoga v motivech výběru a pochopení struktury skupiny.

Při konstrukci sociometrického dotazníku dbáme na splnění těchto základních pravidel dle Morena⁶¹:

- **Vymezit hranici sociální skupiny**, v níž se mají výběry odehrávat tzn. například žáci mohou vybírat pouze ze svých spolužáků apod..
- Možnost provedení **neomezeného počtu výběrů**.
- **Vymezit jednoznačně kritéria výběru**. Kritérium by mělo být reálné (jedinec si dovede představit danou situaci) a jednoznačné.
- **Nezveřejňování výsledků sociometrie uvnitř skupiny**. Volba je subjektivní záležitostí každého jedince, a tak jednotliví členové nemají vědět o výběrech, které provedli ostatní, tzn. zajištění anonymity sociometrie. Zveřejňování by vedlo ke konfliktům.
- **Výsledky slouží pro pedagogická opatření**. Výsledky sociometrického výzkumu mají být vždy spojovány s určitými výchovnými opatřeními, se zásahy do dané skupiny, s její rekonstrukcí
- **Srozumitelnost, jasnost a přiměřenost otázek věku dětí**. Prověření toho, zda všichni členové rozumějí otázkám tak, jak je autor zamýšlel

Zpracování dat ze sociometrického dotazníku:

- 1. sestavení sociometrické matice**
- 2. konstrukce sociogramů**
- 3. výpočet sociometrických indexů**

Získané údaje převedeme do tabulky, tzv. **sociometrické matice**. Ta obsahuje tolik řádků i sloupců, kolik je členů ve skupině. Do tabulky se zaznamenávají jednotlivé výběry dotazovaných podle otázky. Vodorovně se zapisují volící osoby, svisle v tabulce se značí volené osoby. V pravé části tabulky jsou pak odevzdané volby a jejich suma. Pozitivní výběry se značí + a negativní -. Úhlopříčka matice se proškrtává, protože nepředpokládáme, že by dotazovaný volil sám sebe. Oboustranné výběry se mohou ve sloupci zvýraznit nebo zakroužkovat.

---

⁶¹ SPÁČILOVÁ, H. *Pedagogická diagnostika v primární škole I.* s 48

Jelikož ze sociometrické matice není na první pohled patrná struktura skupiny, přenášíme informace dále do **sociogramů**. Sociogram je grafickým znázorněním struktury neformální vztahů ve skupině. Konstruuje se pro maximálně patnáctičlenné skupiny, jinak je nepřehledný. Při konstrukci dodržujeme jednotný systém symbolů a značek a základní pravidlo: vzdálenost jedinců, kteří jsou propojeni šipkami nesmí být velká, protože to podporuje křížení šipek a nepřehlednost.

Pozitivní výběr se značí plnou čarou, negativní čárkovanou. Pro lepší přehlednost se doporučuje rozdělit sociogramy na pozitivní a negativní výběry. Pro účely vyhodnocení jsem použila vybrala kruhový sociogram uspořádaný zvlášť pro pozitivní a zvlášť pro negativní výběry. Kruhové sociogramy se mi jevily jako velmi přehledné a byly přínosem při interpretaci sociometrických údajů.

Grafické značky:

	chlapec		dívka
	pozitivní výběr		negativní výběr
	oboustranný pozitivní výběr		negativní oboustranný výběr

Konstrukce **kruhového sociogramu** (viz příloha č. 2)⁶²

1. „Nakreslíme $n + 1$ koncentrických kružnic, n je maximální počet voleb, které obdrželo jedno individuum.
2. Rozpadá-li se skupina z nějakého hlediska na podskupiny (např. chlapci, děvčata), rozdělíme kruhový terč na několik kruhových výsečí (na poloviny, čtvrtiny atd.)
3. Očíslujeme jednotlivé kružnice směrem od středu terče k okraji. Podle čísla kružnice umístíme na kruhovém terči členy skupiny tak, aby číslo kružnice odpovídalo počtu získaných voleb.“

Sociometrické indexy představují kvantitativní vyjádření výsledků sociometrického výzkumu. Pomocí nich můžeme porovnávat jedince mezi sebou nebo skupiny obecně. Existuje celá řada sociometrických indexů. Níže uvedené jsou vybrané z publikace Černouškové⁶³. Při výpočtu se vychází ze sociometrické matice.

⁶² SPÁČILOVÁ, H. *Pedagogická diagnostika v primární škole* I. s 48.

⁶³ ČERNOUŠKOVÁ, V. *Sociální psychologie*. s. 50-58.

Pozitivní sociometrický status je dán poměrem součtu obdržených pozitivních výběrů k maximu možných obdržených výběrů. PSS udává oblíbenost, čím je vyšší jeho hodnota, tím oblíbenější je i jedinec.

$$PSS = \frac{\sum p_v}{n-1}$$

p_v ... obdržené pozitivní výběry

n ... počet subjektů

Negativní sociometrický status je dán poměrem součtu obdržených negativních výběrů k maximu možných obdržených výběrů. NSS udává neoblíbenost, čím je vyšší jeho hodnota, tím méně je jedinec oblíbený.

$$NSS = \frac{\sum n_v}{n-1}$$

n_v ... obdržené negativní výběry

n ... počet subjektů

Interpretace údajů prostřednictvím sociogramu:

Ze sociogramu je na první pohled patrná struktura skupiny, tzn. oblíbení jedinci, izolovaní jedinci, přehlížení jedinci či odmítaní jedinci. Dále můžeme sledovat tvorbu podskupin. Zvláštními typy jsou triáda a diáda. **Diádu** tvoří dva jedinci, kteří si vzájemně vyslali pozitivní či negativní výběry. Pak hovoříme o pozitivní diádě nebo o negativní diádě. **Triáda** je založena na stejném principu, rozdílem je počet členů, který je roven třem.

Při interpretaci však musí být pracovník zdrženlivý a nezevšeobecňovat získaná data a dopouštět se interpretačních chyb. Gronlund⁶⁴ formuloval několik **chyb při interpretaci**:

- Jedinec (hvězda), který obdrží spoustu výběrů může být mylně považován za vůdce třídy. Chybou při interpretaci může být přisuzování kladné charakterové vlastnosti tomuto jedinci. Izolant je většinou považován za nešťastného. Důvodů, proč je tento jedinec izolovaným od skupiny však může být hodně - je ve skupině nový, má jiné zájmy nebo sám si vybral tuto roli, která vyplývá z jeho osobnostních rysů.
- Odmítaný jedinec je většinou považován za jedince se špatnými osobnostními charakteristikami, což může být další omyl v interpretaci.

⁶⁴ GRONLUND, N.E. *Sociometry in the classroom*. s. 23-25.

Sociometrická data se využívají následujícím způsobem:

- **optimalizace vztahů ve skupině prostřednictvím zlepšení pozice jednotlivců**

Pedagog má možnost všimnout si prostřednictvím sociometrického dotazníku a přirozené diagnostiky nesprávného vývoje vztahů uvnitř třídy. Může ovlivňovat celkové mínění třídy o izolovaných, odmítaných nebo přehlížených jedincích. Hlavním předpokladem však je pátrání pedagoga po důvodu, proč tito jedinci zaujímají takovou pozici. Měl by také dbát na to, aby podporoval správné vlastnosti jako je pracovitost, organizační schopnosti, empatie s ostatními u vůdců skupiny a potlačil vlastnosti jako nadměrné sebeprosazování a bezcitnost.

- **zaměřenost na výchovně - vzdělávací proces:** pedagog využívá zjištění pro zlepšení efektivity práce se skupinou, tzn. sociometrie má využití při organizaci skupinek při vyučování, zasedacím pořádku, školních výletech (ubytování jedinců) atd.

5.3. Účastníci programu

Aneta – 15 let, žije s matkou a jejím přítelem. Má jednoho staršího bratra a dva nevlastní mladší sourozence. Matka na ní nemá pro péči o mladší sourozence moc času. Aneta chodí často za školu, tomu odpovídají i horší výsledky ve škole.

Bára – 13 let, žije s matkou a dvěma sourozenci. Matka má stálého přítele, bydlí společně. Bára navštěvuje základní školu v Českém Brodě. Její výsledky ve škole jsou dobré, patří mezi průměrné žáky.

Pavla – 17 let, bydlí ve staré zástavbě v rodinném domě společně s matkou a starším (již pracujícím) bratrem. V domě ještě žije babička, o kterou se starají. Dojíždí do Klánovic na odborné učiliště (kuchař, číšník).

Matěj – 16 let, Bydlí společně s oběma rodiči a bratrem Tomášem. O rodinu se stará převážně matka, otec je dlouhodobě nezaměstnaný. Doma jsou často mezi rodiči hádky. Matěj má pocit, že otec často pije a je neschopný, má s ním často konflikty.

Tereza – 14 let, žije ve druhém rokem ve střídavé péči. S otcem vychází lépe než s matkou. Otec se po rozvodu znova oženil a založil novou rodinu. Matka nemá stálého přítele, podle Terezy se chová jako v pubertě. Nic na čem se domluví, neplatí.

Tomáš – 14 let. Tomáš, bratr Matěje. Bydlí společně s oběma rodiči. O rodinu se stará převážně matka, otec je dlouhodobě nezaměstnaný. Doma jsou často mezi rodiči hádky. Tomáš má problémy ve škole i v komunikaci s vrstevníky.

Zuzana – 14 let. Bydlí s matkou u jejího druhého manžela společně s bratrem a dvěmi nevlastními sourozenci. Ve škole má problémy s látkou, často chodí za školu.

5.4. Průběh programu

Největší úskalí, které jsem řešila byla motivace klientů k účasti na programu. Začala jsem tedy do klubu docházet v otvírací dobu, abych se s klienty seznámila a stala se součástí klubu. Situaci mi také usnadnila skutečnost, že někteří klienti mě znali z doby, kdy jsem do klubu chodila pracovat jako dobrovolník.

Když jsem měla připravený program, oslovila jsem všechny a zvlášť vytipované jedince. Řekla jsem jim, ať vezmou nějaké další kamarády či sourozence.

Velkým lákadlem bylo, jak jsme předpověděli, že bude klub otevřený i v době, kdy normálně bývá zavřeno.

Osloveným klientům jsem vždy před začátkem programu zavolala, abych jim program připomněla. Před samotnou schůzkou jsem také obešla park a další vytipovaná místa, kde by se klienti mohli zdržovat. Jednu schůzku se to osvědčilo jako dobrý tah. Část skupiny jsem potkala na náměstí a myslím, že ani neměli záměr ten den přijít. Řekla jsem jim řekla, že právě mířím do klubu a že je sice ještě čas, ale že můžeme vyrazit všichni. A než dorazí ostatní, tak si třeba zahrát fotbálek. To zabralo.

1.prožitková dílna

Účast: Sešlo se 7 klientů, 13-17 let, 5 dívek a 2 chlapci.

Dokreslení atmosféry: klub byl vyzdoben fotografiemi Měsíce, astronautů, a dalšími informacemi o Měsíci. Instruktoři byly ve společenském oblečení.

Průběh programu: Přítomní si posedali za stůl a čekali, co se bude dít. Měla jsem dojem že si myslí: „Tak to jsme zvědaví, co zase předvedete“.

Mezi sebou se navzájem mnoho neznali – Matěj přivedl bratra, který nikoho neznal (mimo bratrovy přítelkyně Bány), Bára přivedla svoji kamarádku, která též nikoho neznala. Bylo tedy potřeba se navzájem seznámit.

Sama jsem byla nervózní. Začátek je důležitý, a když se tato schůzka nevydaří, příště nebude s kým pracovat, honilo se mi hlavou.

Společně jsem udělali v klubovně prostor a odklidili stoly a židle. Hned po první aktivitě (Horká brambora) opadl spolu se smíchem z nepodařených hodů počáteční nervozita a touto aktivitou se mi podařilo přítomné naladit na program. Vyzkoušeli jsme zapojit dva míče i předávání skleničky, což bylo pro některé velmi obtížné a nedokázali udržet pozornost. Ostatní je však vždy před hodem upozornili a oslovili je jménem.

Po této aktivitě jsem popovídala o mé práci a o smyslu programu a požádala přítomné o vyplnění sociometrického dotazníku. Když měli všichni vyplněný dotazník, vrátili jsme se k programu.

Při aktivitě Bytost, kdy skupina sestavuje pravidla svého fungování, jsme obkreslili na balící papír jednoho ze skupiny a pojmenovali jsme ho Jiří. Tato aktivita umožnila klientům mluvit o tom, co je v kolektivu klubu trápí pod rouškou toho, jaký by měl být Jiří. Až na Tomáše a Terezu se postupně všichni zapojili do diskuse. Během vymýšlení pravidel klienti otevřeli aktuální problém pomluv.

Horká brambora jako rozehřívací hříčka příjemně uvolnila atmosféru a většina se těšila na to co bude následovat. Po náhodném rozdělení do dvou skupin (aktivita Měsíc) jsem všechny uvítala na výběrovém řízení na pozici astronauta a popřála týmům mnoho úspěchu.

Jako první si týmy vyzkoušeli vymýšlet věty na počáteční písmena svých jmen. Tato hra byla zařazena i jako další příležitost pro zopakování a zapamatování jmen ostatních.

V jedné skupině se rozhodli, že každý vymyslí větu pro své jméno samostatně. Skupina se tedy rozdělila a každý si sedl se svým papírem sám. Dvěma ze skupiny, Tomášovi

a Zuzaně to však nešlo a tak si pod nátlakem času zase ve skupině přisedli a vymýšleli spolu. Vymysleli i větu na všechny jména zároveň. Společná práce jim pak šla rychleji, což se objevilo i v závěrečné reflexi. V druhé skupině byla aktivní Pavla, vymyslela skoro všechno sama, ostatní byly spíše pasivní. Ozýval se ale smích a tato skupina se dobře bavila.

Protože na schůzku dorazilo 7 účastníků rozhodla jsem se, že aktivitu slepí čtverec budou dělat všichni jako jeden tým. Prvně se ujala slova Aneta, její návrhy však nevedly k dobrému výsledku, což skupině došlo po notné chvíli. Poté se ujal slova Matěj, jinak nenápadný a tichý, který skupinu dovedl k velmi dobrému výsledku. Hned po aktivitě se rozpoutala debata, kde holky chválili Matěje. Vypadalo to, že se diví, že se nějak projevil. Využila jsem této debaty pro krátkou reflexi. Matěj říkal, že ho takovéto aktivity hrozně baví. Mimo Matěje, Anetu a Báru se ostatní zapojili jen pasivně. Zuzana říkala, že celou dobu nevěděla, co se děje a co má dělat. Tomáš ji odpověděl, že od holky se ani nedá čekat nic jiného, což narušilo jinak příjemnou atmosféru. Poprosila jsem všechny, aby si vybavili situaci, kdy se cítili tak trochu „mimo“ a poté jsme vymýšleli, co by se dalo udělat pro to, aby se to příště nestalo.

Naplánovaný program trval déle než jsem předpokládala, vynechala jsem tedy aktivitu Tangram a vyrazili jsme ven lovit text se svíčkou v ruce. Hra byla úspěšná, i když skupiny mnoho textu neopsali. Odehrávaly se spíše zuřivé sfoukávací boje. Uvolnila se tak ve skupině agrese a napětí, které trvalo od Tomášovi urážky.

Při předávání leteckého průkazu se k programu vyjádřili velmi pozitivně. „Líbilo se mi to, nečekala jsem to takové“, „bylo to dobré“, ostatní již jen opakovali předchozí komentář.

2. prožitková dílna

Účast: Sešlo se 7 klientů, 13-17 let, 5 dívek a 2 chlapci.

Průběh programu: Sešli jsme se ve stejném složení jako minule, Tomáš přišel se zpožděním. Jako počáteční rozehřívací hru jsem zvolila Gordický uzel. Asi polovina účastníků aktivitu znala ze školy, proto skupině rozmotávání pěkně šlo a komunikace nebyla rozpačitá. Brzy se zapojili i ti, kteří aktivitu neznali a potřebovali se rozkoukat.

Na programu byly naplánovány kooperační hry, na které jsem skupinu pomocí různě chrastících krabiček rozdělila do dvou týmů. Stihli jsme jen dvě ze tří naplánovaných aktivit –

Bažina a přenášení vzorků. Všichni se už dobře znali, někteří se potkali i přes týden v klubu, kde si společně zahráli turnaj ve stolním fotbale. Obě kooperační hry pojali velmi soutěživě.

Po novém rozdělení na dva týmy jsem zadala úkol vymyslet vstup do televizního vysílání. Zuzce a Báře se do toho moc nechtělo, ve druhém týmu Tomáš prohlásil: „tak něco vymyslete, já si jdu dát čoudu“ a chtěl odejít. Zkusila jsem odkázat na naši úmluvu, na Jiřího, ale mnoho jsem neuspěla. Udělali jsme tedy dohodu, že novinářská porada může proběhnout venku, kde si můžou také zakouřit a vyhradili jsme na venkovní poradu deset minut. Čas hlídal Matěj. Odešli všichni.

Určit hlídače času, Matěje, se ukázal jako dobrý nápad, přišli včas zpět. Po příchodu již bylo těžké udržet takovou koncentraci skupiny jako před pauzou, obě skupiny ale zprávy dokončili. Nejvíce zmiňována byla aktivita „na jména“ a „svíčková bitka“ z minulé schůzky a přenášení kostiček z této schůzky. Mimo program proběhla zpráva o pavoucích na záchodě a zákazu kouření v prostorách klubu.

Komunikace mezi účastníky je vesměs dobrá. Jen Matěj často podceňuje svoji přítelkyni Báru a Tomáš uráží všechny okolo. Má poznámky typu: „Vždyť je to jednoduchý, co s tím děláš?“, „Ty jsi hovado“ atd. Sám však s žádným návrhem nepřijde, vše nechává na ostatních; ti na Tomáše začínají být naštvaní a podráždění.

3. prožitková dílna

Účast: Sešlo se 6 klientů, 13-17 let, 4 dívky a 2 chlapci.

Dokreslení atmosféry: Připravené malé pohoštění, slavnostní atmosféra

Průběh programu: Hned na začátku proběhlo slavnostní zahájení. Připili jsme si na zdárný let a dokončení mise. Poté jsme společně vytvořili raketu, ve které se poletí na Měsíc. Každý vyříznul do rakety okno pro svoji hlavu. Skupina se dohodla, jakou bude mít raketa barvu a že každý ozdobí své okno po svém. Velmi dlouho trvalo než se někdo odhodlal k prvnímu tahu štětcem. Aneta pak všechny popoháněla a organizovala. Ve chvíli, kdy se zabrala do své práce a přestala ostatní organizovat, skupinu začalo tvoření bavit a také se zapojili a vymýšleli nové motivy, vylepšovali, dokonce z vyříznutých oken začaly vznikat masky. Neplánovaně se malování protáhlo. Když už byli všichni hotovy, uklidili jsme a skupina si vyžádala pauzu na cigaretu. Kluci začali hrát stolní fotbal. Dali jsme si tedy pět minut pauzu, čas hlídala Pavla. Po uplynutí času Pavlu nechtěli kluci poslechnout, protože

měli rozehraný fotbal. Protože jsme šli ven, než se všichni oblékli, přidali se k nám a tím se situace zachránila.

Po pořízení dokumentární fotografie na samospoušť, což bylo velmi veselé intermeco, jsme mohli vyrazit na náročný let na Měsíc. Šlo o fyzicky velmi náročnou aktivitu, dá se říct štafetový běh s prskavkami. Zuzka měla velmi nevhodné boty na běhání, boty na podpatku, sama je také silnější postavy a tak jsem se bála, aby nebyla terčem posměchu. Je však velmi optimistická a v běhání neviděla problém, byla nakonec motorem týmu, kde se sešel věčně mrzutý a otrávený Tomáš a tichá a dnes zamlklá Tereza. Pavla využila možnosti neúčastnit se a počítala jednomu z týmu kola a fotografovala. Velmi vášnivě tomuto týmu fandila a povzbuzovala. Dokonce povzbuzovala i mě, abych fandila více. Po této náročné aktivitě jsme uvařili čaj a zatemnili klub. Vytvořené obrazce v diapozitivech jsme promítali na stěnu. Hlavního promítače dělal Matěj, kterého to opravdu začalo bavit. Ke konci to již bavilo jen Matěje a nechtěl přestat.

Tereze začalo být nevolno, odešla tedy domů. Program se protáhl a z „důvěřivých“ aktivit jsme stihli jen krátce Mašinku, poté Pendl a Běh důvěry. Největší obavy měl Tomáš, obavy byly spojené i s poznámkami, které mu děvčata vraceli. Vyslechl si: „Přece nejsi srab“ „Neříkej , že se bojíš“ „ Á, borec nastupuje“ atd. Nikdo ho ale nepustil, skupina byla soustředěná.

V závěrečné reflexi byli všichni plni běhu důvěry, který byl velkou výzvou pro všechny. Aneta prohlásila, že kdyby neviděla běžet mě a další dva před sebou, nikdy by se neodvážila. Nevěřila klukům. K tomu se přidali i Zuzka a Pavla. Tomáš po překonání důvěrovek nepřiznal, že měl strach, ubylo ale z jeho strany ironických poznámek a posměšků vůči holčákům.

4. prožitková dílna

Účast: Sešlo se 7 klientů, 13-17 let, 5 dívek a 2 chlapci.

Průběh programu: Jako pokaždé jsem obešla město, jestli někde nenarazím na někoho ze skupiny, kdo by se pro dnešek rozmyšlel přijít. Narazila jsem na skupinku na náměstí a vypadalo to, že míří opačnou stranou, nevypadalo to, že by měli dnes namířeno do klubu. Odchytila jsem je a vybídla, že můžou jít se mnou, i když je ještě brzy a něco si v klubu zahrát. Přidali se tedy ke mně a tak jsme se sešli v plném počtu, což jsem ani nedoufala. Cítila jsem

trochu napjatou atmosféru. Možná se stalo něco v průběhu týdne. Aneta s Bárou na sebe byly velmi našťvané.

Pomocí Pavučiny jsme se rozdělili do dvou týmů. Protože se zbytek skupiny dlouho scházel, ostatním jsme museli i zavolat, aby přišli, vynechala jsem aktivitu Volejbal a rovnou jsme vyrazili ven.

Na dnešní schůzku byla naplánována aktivita Měsíční golf. Předem jsem připravila trasu, která vedla od klubu za město a zpět, připravila jsem i golfové hole - klacky. Prvně jsme trasu prošli a poté odstartovali závod. Já jsem se přidala k jednomu týmu. Pavla využila možnosti neúčastnit se a dostala tedy roli fotografky. Bála se, že bude muset rychle běžet a to se ji nechtělo. Terén byl však velmi složitý a odpálit tenisák daleko nebyl jednoduchý úkol. Proto jsme se nepohybovali moc rychle. Závod probíhal v soutěživém duchu a s nasazením, přesto v pohodovém tempu. Mohla jsem pozorovat jen komunikaci ve svém týmu, druhý tým byl po větší část hry napřed. Nevznikly žádné konfliktní situace, všichni jsme se střídali a povzbuzovali navzájem. Náš cíl byl povětšinou předběhnout druhý tým, a to bylo motorem hry. Což se i podařilo. Do poslední jamky padl tenisák druhého týmu asi jen o dvě minuty později. Velmi vyrovnaná hra. V závěrečné diskusi byli pozitivní ohlasy. „Bezva hra“, „tam jsem nikdy nebyl“, atd. Holky sice na sebe byli našťvané, ale během golfu neměli čas na konflikt.

Po skončení hry se nikomu ještě nechtělo domů, přestože bylo již dost hodin. Pro tyto případy jsem vzala hru Kubb, švédskou hru do parku. V Čechách bych viděla podobnost ve hře Petang. S touto hrou mě seznámila spolužačka ve škole. Chvilí nám trvalo, než jsme se naučili házet kolíky. Mně to dělalo asi největší problémy. Zahráli jsme si dvě kola a rozešli se domů.

5. prožitková dílna

Účast: Sešlo se 7 klientů, 13-17 let, 5 dívek a 2 chlapci.

Průběh programu: Tato schůzka byla zasvěcena reflexi. Jako první hříčku jsme si zahráli aktivitu Znam, kterou jsem vymyslela za účelem zjistit, co o sobě účastníci navzájem vědí. Motivací byly hrací peníze, udělaly z docela nezajímavé hry vcelku zábavnou hru. Další aktivitou byly Živé obrazy - dvě skupiny si připraví živé obrazy takových situací, které se jim vybaví ze společných schůzek. Abychom si připomněli co jsme dělali, promítla jsem nafoceně

fotografie a trochu jsme si zavzpomínali, co jsme dělali. Zbyla nám pak asi necelá hodina na nacvičování obrazů, kdy si skupinky našli své místo, kde se jim dobře pracovalo. O půl šesté jsme se sešli v klubu a navzájem jsme hádali. Skupiny si vylosovali, kdo bude začínat. První skupina, kde byl Tomáš, Zuzka, Mates a Pavla ztvárnili seznamování - předáváním míčků, bažinu, běh důvěry, měsíční golf, pauzu na cigarety a Kubb velice nezáživně a s nechutí. Spolupráce se jim moc nedařila. Tomáš a Matěj se nedokázali s holkami dohodnout. Komunikace vážla, nudili se. Přesto se jim nakonec podařilo domluvit a aktivity vybrali a ztvárnili.

Druhá skupina Bára, Tereza, Zuzka měly velmi nápadité ztvárnění, dokázaly vystihnout vtipné situace, které se staly. Z každé schůzky si vybraly dvě situace, které předváděly. Mimo samotné aktivity (bitka se svíčkami, gordický uzel, bažina, vesmírná krajina, křest rakety, běh důvěry a měsíční golf) se objevil i obraz Neznámá Zuzana (symbolizoval, že Zuzka nikoho neznala a nikdo neznal ji), Kamenování Tomáše (symbolická pomsta Tomášovi za urážky) a Život po přistání aneb sen o bohatství. Museli jsme hádat co obrazy zobrazují, holky trochu radily a odpovídaly ano či ne. Dodaly schůzce pěkný závěr, jinak bych měla pocit, že se všichni nudili a schůzka se nepovedla. Pro příště bych zařazení takovéto aktivity velmi zvažovala. Doposavad měly u skupiny úspěch spíše kratší aktivity (i výtvarné) či delší pohybové aktivity.

6. prožitková dílna

Účast: Sešlo se 7 klientů, 13-17 let, 5 dívek a 2 chlapci.

Průběh programu: Poslední schůzka, všichni čekali nějakou odměnu a tak přišli.

Před příchodem klientů jsem připravila balící papír a výtvarné potřeby na Colour Máz. Začátek byl trochu rozpačitý, asi jak u každé výtvarné aktivity, kterou jsem u této skupiny dělala. Když se první odvážlivec pak pustil do práce, ostatní ze skupiny se uvolnili. Trochu se dohadovali, když někdo přetřel jinému jeho záměr. Poté jsme dali obraz sušit na sluníčko.

Poslední schůzka; museli jsme vyřešit, jak se dostaneme zpět na Zemi. Dvě skupiny, rozdělené náhodně pomocí karet, se pustily do vyrábění přistávacího modulu. Překvapilo mě jejich nasazení. Po většinou schůzek jsem musela skupiny hodně motivovat a povzbuzovat já. Teď to nebylo třeba. Nevím, která skupina to byla, ale inspirovala se u té druhé - oba přistávací moduly vypadaly tedy velmi podobně. A byly úspěšné. Přistání se podařilo,

zkoušeli jsme pustit vajíčko i z okna zvonice. Teď už nás čekala jen oslava šťastného návratu. Zde jsem se rozhodla posunout sociometrický otazník oproti naplánovanému až na konec schůzky, i když trochu s obavami, že ho někdo nebude chtít pro spěch vyplnit. Rozhodla jsem se tak proto, že skupina chodila pravidelně v plném počtu, měla jsem na všechny konak a pokud by někdo pospíchal, dohodla bych se s ním individuálně. Donesli jsme uschlý obraz dovnitř a zde jsem požádala všechny, aby každý pomocí rámu vybral kousek, který se mu nejvíce líbí, a který mu třeba v něčem připomíná, co jsme zažili. Chtěla jsem poté pověsit vybrané díla ven, kam jsem si donesla i provázek a kolíčky, bohužel když jsem tam po deseti minutách přišla, už tam nebyly. Vernisáž jsme tedy uspořádaly vevnitř. Společně jsme pak připravili pohoštění a pustili si muziku. Jedna partička se pustila do hraní fotbálku - Matěj, Tomáš, Bára a Zuzka. Ostatní holky mi chvíli pomáhali uklízet po Color Mázu a pak už si jen povídaly o škole, o klukách a holkách atd. Řekla bych, takový běžný čas v klubu. Jen se všichni již dobře znali.

Před odchodem jsem všechny požádala znovu o vyplnění sociometrického dotazníku a rozloučili jsme se.

5.4. Prezentace výsledků evaluace

5.4.1. Monitoring výstupů programu

V1 Poznání se navzájem

Za účelem posouzení V1 (*Na konci programu znají účastníci jména ostatních, znají koníčky, kam chodí do školy. V aktivitě mají nejméně 75% úspěšnost.*) jsem vytvořila hru Znám (viz. program), ve které účastníci odpovídali na otázky o ostatních ze skupiny:

1. „Znáš mé celé jméno?“
2. „Víš kde bydlím?“
3. „Víš kam chodím do školy?“
4. „Mám sourozence?“
5. „Co rád/a dělám?“
6. „Mám doma zvíře?“
7. „Víš co mám rád za hudbu?“
8. „Víš jaký předmět ve škole nemám rád?“
9. „Uhádneš mé nejoblíbenější jídlo?“
10. prázdné okénko

Pro vyhodnocení jsem přihlížela jen k otázkám 1-5.

Ve skupině byly na začátku programu dva neznámí členi. Na konci programu 100% účastníků znala jména ostatních, věděla, kde ostatní bydlí a kam chodí do školy.

U otázky 4, která se ptá na sourozence měli účastníci 70% úspěšnost.

U otázky 5: „Co mě baví?“ měli účastníci 38% úspěšnost.

Průměrně tedy 81,6% úspěšnost; cíl byl splněn.

Otázky 6-10 byly pro zpestření hry. Tyto otázky, přestože mají také jistou vypovídací hodnotu o tom, jak se účastníci dobře znají, nebyly zahrnuty do vyhodnocení. Měly za cíl spíše oživit hru a něco se o ostatních dozvědět.

V2 – ochota spolupracovat

Pro posouzení výstupu V2 (*V průběhu programu se snížil počet odmítnutí spolupracovat ve srovnání s prvním dnem programu.*) jsem během programu zaznamenávala do tabulky situace, ve kterých došlo při hře k odmítnutí spolupráce, k incidentům, vulgarismům atd.

V tabulce níže jsou číslicí zaznamenané drobné konflikty, jako poznámka jsou uvedeny konflikty, které narušily hladký průběh programu.

Během programu se většinou všichni zapojovali v rámci svých možností, na program docházeli dobrovolně a tedy kdykoli se mohli rozhodnout, že již nepřijdou či odejdou.

Měli tedy jistou míru vnitřní motivace účastnit se – přišli s někým, kvůli někomu, chtěli být ve Zvonici, program je bavil, nevěděli, co by dělali jinak apod. Žádný z konfliktů vážně nenarušil program.

Problémy v komunikaci se projevíly převážně ve chvíli, kdy byl tým složený z lidí, kteří nebyly schopni či ochotni spolupracovat nebo je společná práce v jednom týmu nebavila. Takovým týmem byl např. Tomáš, Zuzana, Mates a Pavla při aktivitě Závěrečná zpráva.

Sociogramy utvořené z dotazníku po aktivitě dobře odráží skutečnost, kteří lidé tvořili dobře fungující tým, a z kterých by se dal složit nefunkční tým.

Nejvíce konfliktním účastníkem byl Tomáš. Ke konci programu však výrazně ubylo urážek a posměšných poznámek, které měl vůči druhým.

Během celého programu nebyl žádný vážný konflikt a vulgarismů a drobných konfliktů ubývalo.

V2 spolupráce – záznamová tabulka se zaznamenanými konflikty:

aktivita/pozorovaný jev	Počet pasivních účastníků při aktivitě	Počet incidentů – drobné protesty, vulgarismy až hádky
Prožitková dílna 1		
Horká brambora	0	
Sestavení dohody	2	
Fantazie písmen	2	1
Slepý čtverec	4	1 – Tomáš urazil Zuzanu
Ze zažloutlých tiskovin	0	
Prožitková dílna 2		
Gordický uzel	0	
Nebezpečný povrch	1	2
Přenášení odebraných vzorků	0	
Události	3	neochota a dohady v jednom týmu
Prožitková dílna 3		
Křest rakety	1	
Let na Měsíc	1	1 – Tomáš se povyšuje nad ostatní
Vesmírná krajina	0	
Důvěrovky	0	3 – posměšky vůči Tomášovi
Prožitková dílna 4		
Měsíční golf	0	holky jsou na sebe podrážděné
Prožitková dílna 5		
Znám	0	0
Závěrečná zpráva	0	v jednom týmu velmi špatná spolupráce (Tomáš, Zuzana, Mates a Pavla)
Prožitková dílna 6		
Color Máz	0	0
Let zpátky – výroba přistávacího modulu	0	0
Color máz 2	0	0

Tab. č. 5: záznamová tabulka aktivit pro pozorování spolupráce mezi účastníky

V3 - Spokojenost s programem

Indikátor V3 - Nejméně 70% účastníků hodnotí program jako vydařený či velmi vydařený.

Ke spokojenosti s programem se vyjadřovali účastníci na konci programu formou dotazníku. Spolu se sociometrickým dotazníkem obdrželi i dotazník spokojenosti (viz příloha), který vyplnili anonymně a vložili do připravené obálky.

Dva účastníci hodnotili program jako dobrý, jeden jako vydařený a ostatní, tedy čtyři účastníci, jako velmi vydařený.

72 % účastníků hodnotilo program jako vydařený nebo jako velmi vydařený. Cíl byl podle stanoveného indikátoru splněn.

V4 - Zapojení do programu

Indikátor V4 (V žádné z aktivit programu nevyužije princip dobrovolnosti více než dva účastníci.)

Během programu jsem chtěla počet zdržení se programu zaznamenávat do tabulky (podobné pro záznam počtu konfliktů). Během celého programu však bylo využito možnosti neúčastnit se jen ve dvou případech.

V obou případech se zdržela Pavla, neúčastnila Pavla běhu (let na Měsíc a Měsíční Golf), protože ji nebylo moc dobře. Vzala si na starost fotografování a velmi fandila.

5.4.2. Sociometrické šetření

Indilátor (Zvýšení počtu pozitivních vazeb na konci programu o min. 15% ve srovnání s prvním dnem programu).

Na začátku programu jsem s účastníky vyplnila sociometrický dotazník (viz.příloha). Po vysvětlení, jak se s dotazníkem pracuje a jak ho mají vyplnit, odpovídali na otázku: „Koho bys pozval/a na oslavu svých narozenin“ a „Koho by nepozval/a na oslavu svých narozenin“.

Nikdo neměl problém s pochopením dotazníků. Níže uvádím výsledky sociometrického dotazníku (sociometrickou matici a sociogram pozitivních a negativních výběrů) spolu s komentářem.

Sociometrická matice vytvořená na základě odpovědí v dotaznících před začátkem programu

	Zuzana	Bára	Aneta	Tereza	Pavla	Mates	Tomáš	vyslané +	vyslané –	Pozitivní sociometrický status	Negativní sociometrický status
Zuzana	X	+	-	-	-	-	-	1+	5-	0,16	0,83
Bára	+	X	-	+	+	+	-	4+	2-	0,83	0,16
Aneta	-	-	X	+	+	+	-	3+	3-	0,66	0,33
Tereza	-	+	+	X	-	-	-	2+	4-	0,33	0,66
Pavla	-	+	+	-	X	-	-	2+	4-	0,33	0,66
Matěj	-	+	+	-	-	X	+	3+	3-	0,5	0,5
Tomáš	-	+	+	-	-	+	X	3+	3-	0,16	0,83
obdržené +	1+	5+	4+	2+	2+	3+	1+	18			
obdržené -	5-	1-	2-	4-	4-	3-	5-				

Tab.č. 6: Sociometrická matice vytvořená na základě odpovědí v dotaznících před začátkem programu

Komentář:

Ve skupině se všichni jednotlivci ještě navzájem dobře neznají. Ve skupině jsou nové tváře - Tomáš a Zuzana, kteří obdrželi jen jednu pozitivní vazbu a to od kamaráda, který je přivedl. Což je ze sociogramu (níže) více zřejmé. Nemůžeme však zatím tvrdit, že by byly nejméně oblíbení. Negativní vazby obdrželi hlavně právě proto, že je ostatní neznají.

Aneta s Bárou v dotazníku vyjádřily vzájemně silnou nesympatii jedna vůči druhé.

Bára s Matěj jsou partneři.

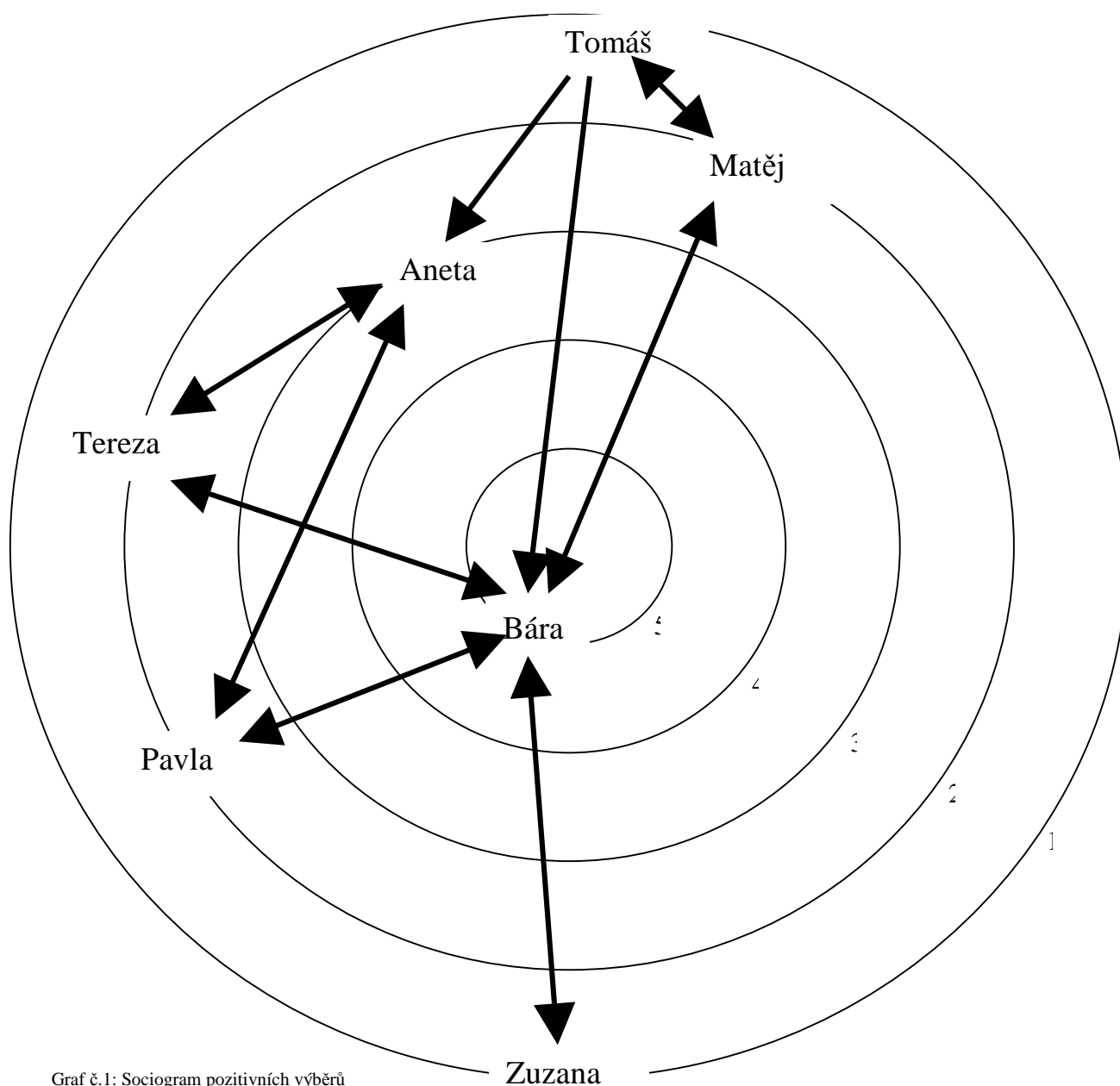
Ve skupině není nikdo vytěšňován. Nejoblíbenější klientka Bára leží nejblíže středu pozitivního diagramu.

Mezi odůvodnění pozitivního výběru patřilo: „Jsme dobré kamarádky/kamarádi“, „Je vtipná/ý, nezkaží legraci, je to bavič“, „Můžu se s ní bavit o všem“, „Hodná/ý“, „Milá/ý“, „Líbí se mi“ a „Je to bratr“.

Neznám ji/ho“, Nemáme si co říct“, „Je s ní/ním nuda“, „Pomlouvá“ a „Je blbá, je mimo“ byly odůvodnění při negativní volbě na otázku „Koho bys nepozval na oslavu svých narozenin?“

Sociogram pozitivních výběrů

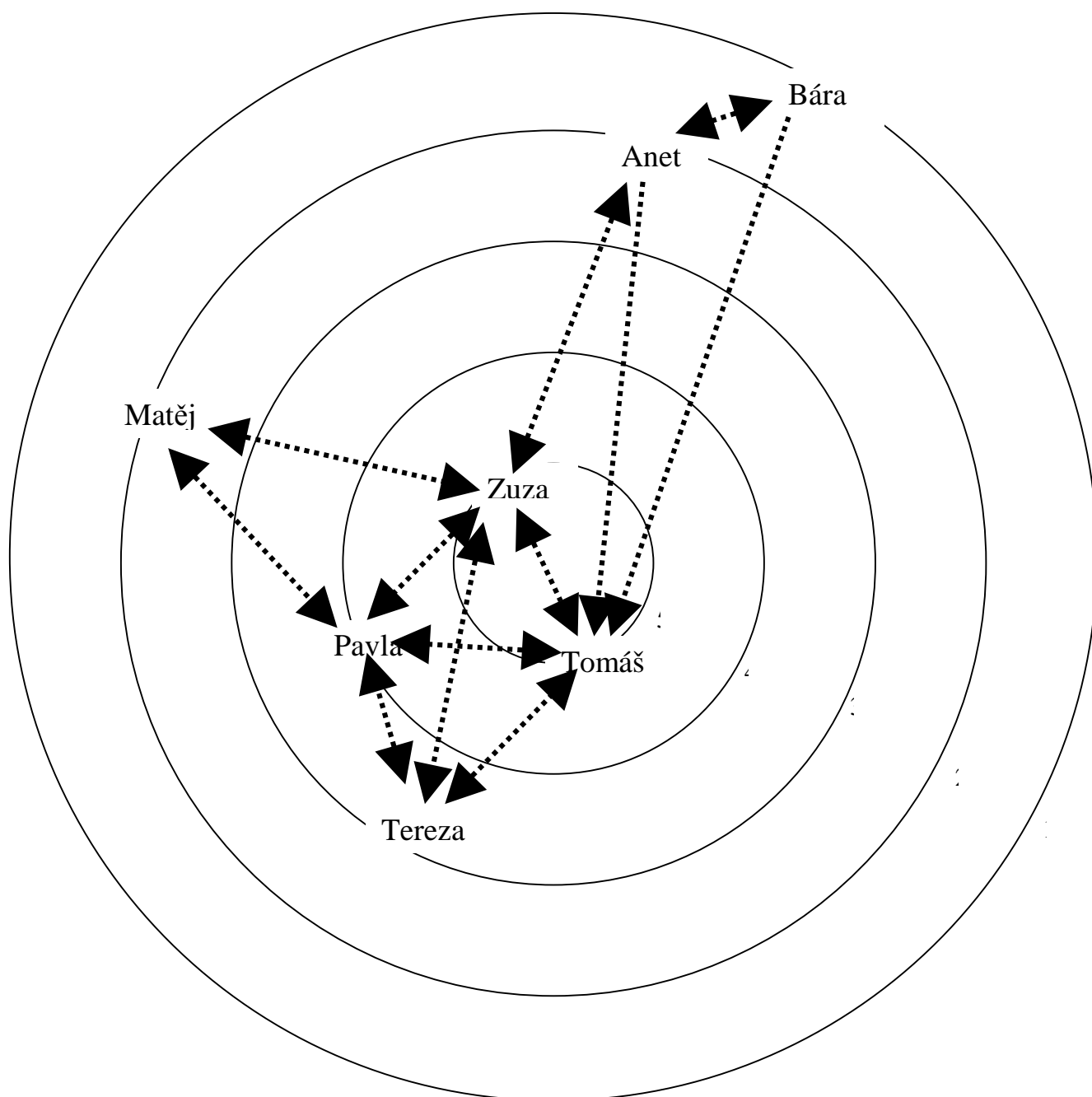
Legenda: pozitivní výběr jednostranný
pozitivní výběr vzájemný

Graf č.1: Sociogram pozitivních výběrů

Sociogram negativních výběrů

Legenda: negativní výběr jednostranný .....>
pozitivní výběr vzájemný <.....>

Graf č. 2: Sociogram negativních výběrů

Na konci programu jsem s účastníky vyplnila sociometrický dotazník znova. Stejně jak na začátku odpovídali na otázku: „Koho bys pozval/a na oslavu svých narozenin“ a „Koho by nepozval/a na oslavu svých narozenin“.

Níže uvádím výsledky sociometrického dotazníku (sociometrickou matici a sociogram pozitivních a negativních výběrů) spolu s komentářem.

Sociometrická matice vytvořená na základě odpovědí v dotaznících na konci programu

	Zuzana	Bára	Aneta	Tereza	Pavla	Mates	Tomáš	vyslané +	vyslané –	Pozitivní sociometrický status	Negativní sociometrický status
Zuzana	x	+	+	+	-	+	-	4+	2-	0,66	0,33
Bára	+	x	-	+	+	+	-	4+	2-	0,66	0,33
Aneta	+	-	x	+	+	+	-	4+	2-	0,66	0,33
Tereza	+	+	+	x	-	-	+	4+	2-	0,66	0,33
Pavla	-	+	+	-	x	-	-	2+	4-	0,33	0,66
Mates	+	+	+	-	-	x	+	4+	2-	0,66	0,33
Tomáš	+	+	+	-	-	+	x	4+	1-	0,66	0,33
obdržené +	5+	5+	5+	3+	2+	4+	2+	26			
obdržené -	1-	1-	1-	3-	4-	2-	4-				

Tab.č.7: Sociometrická matice vytvořená na základě odpovědí v dotaznících na konci programu

Komentář:

Diagram dobře odráží skutečné vztahy, které ve skupině jsou. Zuzana se stala oblíbenou. Tomáš, kterého přivedl bratr byl celou dobu ve skupině spíše trpěn, pozitivní vazbu obdržel od bratra a navíc jen od Terezy. Pavla podle sociogramu má ve skupině stále stejnou pozici, což odpovídá i skutečnosti.

Bára stále patří mezi oblíbené, o svoji výhradní pozici se však již dělí se Zuzanou a Anetou. Všichni tři leží nejblíže středu pozitivního diagramu.

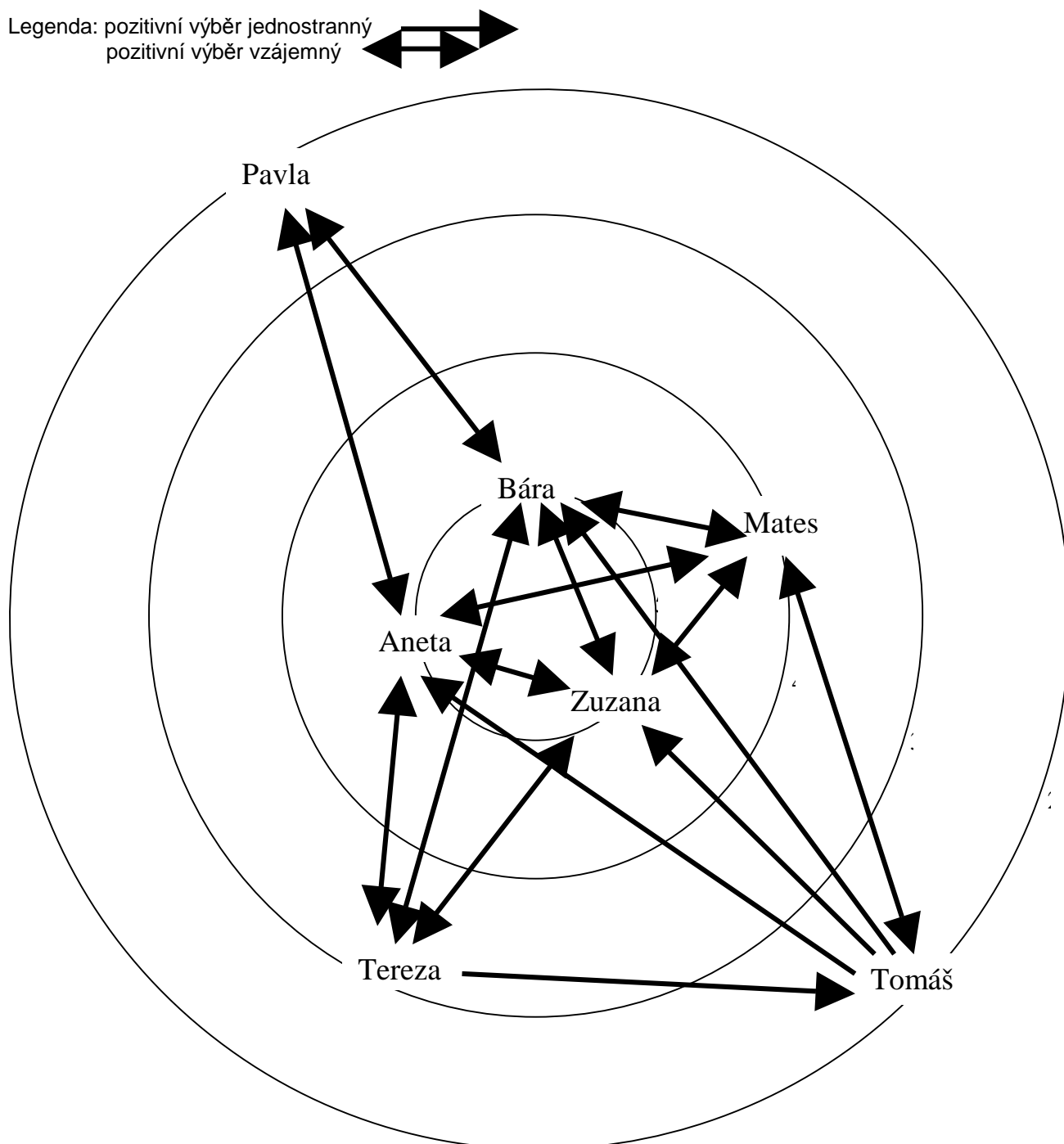
Velmi zajímavé je, že Bára s Anetou, které ve skupině působí jako kamarádky a dokáží spolu spolupracovat, by se na oslavu narozenin vzájemně nepozvaly. Domnívám se, že zde hraje role boj o přízeň Matěje, se kterým před Bárou chodila Aneta.

Velmi dobře spolupracující týmy byly ve složení Aneta, Mates, Bára a Tereza. Pokud se však sešly společně v týmu Pavla, Tereza a Mates či Tomáš s Pavlou, tým dobře nefungoval, vznikaly zde konflikty. Stačilo, když se do týmu, kde byl např. Pavla a Mates přidala Aneta a Zuzana a ty byly dostatečným katalyzátorem i motorem týmu, kde nevznikaly konflikty.

Mezi odůvodnění pozitivního výběru patřilo: „Jsme dobré kamarádky/kamarádi, rozumíme si“, „Vtipná/ý, nezkazí legraci, je to bavič“, „Mám ho/ ji ráda“, „Líbí se mi“, „Je to bratr“ V odůvodnění negativního výběru bylo uváděno: „Je s ní/ním nuda“, „Je blbá/ blbý“, „Nadává mi a ostatním“, „Přebrala mi kluka“.

Sociogram pozitivních výběrů

Legenda: pozitivní výběr jednostranný
pozitivní výběr vzájemný

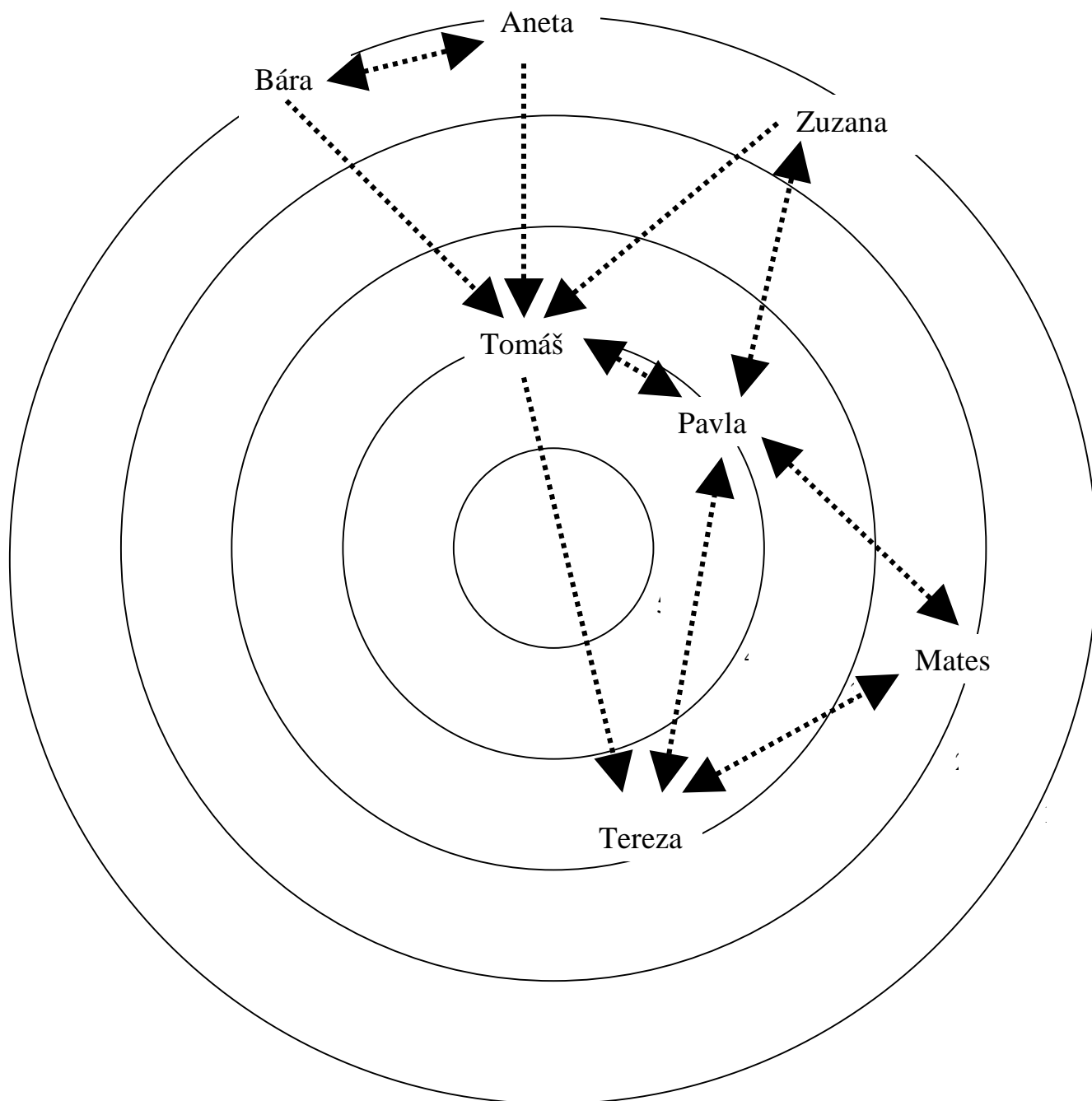

Graf č.3: Sociogram pozitivních výběrů

Sociogram negativních výběrů

Legenda: negativní výběr jednostranný .....>
pozitivní výběr vzájemný <.....>

Graf č.4: Sociogram negativních výběrů

Jeden z cílů programu byl zlepšit vztahy ve skupině. Jako metodu jsem si vybrala sociometrický dotazník, který účastníci vyplnili před a po programu, indikátorem tedy byl počet vyslaných pozitivních vazeb.

Výsledek prvního sociometrického dotazníku byl osmnáct vyslaných pozitivních vazeb.

Stejný dotazník obdrželi účastníci i po skončení programu, kde byl součet vyslaných pozitivních vazeb dvacet šest.

Procentuální vyjádření

Na začátku programu bylo z celkového počtu všech teoreticky možných pozitivních vazeb (42 vazeb) ve skupině vysláno 18 pozitivních vazeb, tedy 42,8%.

Na konci programu bylo vysláno 26 pozitivních vazeb, tedy 62%.

Ve srovnání s prvním dnem programu, kdy byl proveden první sociometrický dotazník, došlo k 19% navýšení pozitivních vazeb.

Cíl byl splněn.

6. Závěr

Ve volném čase se riziková mládež organizovanému rozvíjení svých zájmu a koníčku příliš nevěnuje. Jejich jediným volnočasovým programem, který je zaštiťen nějakou organizací, je návštěva nízkoprahových zařízení pro děti a mládež.

Navštívíte-li nízkoprahový klub, uvidíte na první pohled volnočasový klub. Jeho návštěvníci hrají fotbal, tancují break-dance, hrají karty, malují, nebo si prostě povídají. Všechny tyto činnosti neslouží jenom k příjemnému trávení volného času. Jsou lákadlem a velmi pomáhají při práci přítomným pracovníkům klubu, který má za úkol vytvořit a udržet vztah k návštěvníkovi klubu. Pro pracovníka je „vztah“ jedním ze základních nástrojů další práce. Díky tomuto „vztahu“ zažívá návštěvník klubu zájem o svou osobu a „vztah“ pracovníkům těchto zařízení umožňuje působit na děti a mládež a podněcovat tak jejich osobní rozvoj.

NZDM poskytuje především sociální služby (sociální poradenství, prevence apod.) - činnost je na bázi klubu, tzn. kdo přijde, ten se určitým způsobem zabaví, buď za účasti pracovníka NZDM nebo individuálně. Ve většině případů se ale nejedná o činnosti s dlouhodobě stanoveným harmonogramem, které vyžadují pravidelnou docházku účastníka, aby bylo možno sledovat vývoj v jeho schopnostech a dovednostech. A právě v tom vidím přínos realizovaného programu.

S klienty, kteří jsou schopni pravidelné činnosti a mají jistou dávku motivace je škoda nepracovat více; např. formou programu, dramatických dílen, sportovních aktivit apod. Samozřejmě to již připomíná formu práce organizovaných středisek volného času. Nesmíme ale zapomínat na to, že pro návštěvníky klub hraje v životě důležitou roli a většinou žádá střediska volného času nenavštěvují. Tak je na NZDM, aby pro část svých klientů tyto služby suplovaly. Často však nezbyvají finanční prostředky na takovouto nadstavbu, kdy by NZDM pracovalo s více motivovanými klienty klubu. A bohužel chybí i návaznost, informovanost i vzájemná spolupráce mezi NZDM a středisky volného času nebo nestátními neziskovými organizacemi⁶⁵.

Realizovaný program přispěl ke zlepšení vztahů ve skupině účastníků. Zjednodušil a urychlil seznámení s novými příchozími, pomohl jim zorientovat se v pravidlech klubu, získat důvěru v pracovníky klubu, najít nové přátele. S klienty, kteří docházeli na program bylo

---

⁶⁵ Podle výzkumu Zdravé klima v zájmovém a neformálním vzdělávání realizovaném Národním institutem dětí a mládeže v roce 2010 dostupný online <http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1273140196.pdf>

možno pracovat na rozvíjení jejich schopností a dovedností. Program se zaměřoval na zlepšení vztahu mezi účastníky, na spolupráci mezi nimi, nerozvíjel žádnou konkrétní dovednost. Modelové situace, které účastníci společně prožívali při hře, nabízely dostatek prostoru pro společnou komunikaci. Při řešení společného úkolu je nutné se dohodnout a ne řešit situaci nadávkami. Účastníci se tak učili formou hry novým vzorcům chování.

Zvolený systém evaluace umožnil získat orientační informace o fungování programu.

Z evaluace jediné skupiny není možné odhadovat do jaké míry by se programem dařilo vztahy ovlivňovat a jak by efektivitu programu ovlivnila hůře fungující skupina. Přestože program byl připravován pro všechny klienty klubu, účastnili se jen ti motivovaní.

Jako indikátor pro posouzení vazeb mezi účastníky jsem zvolila počet pozitivních vyslaných vazeb, který má však své limity, kterých si musíme být při vyhodnocování vědomy. Pokud by ve skupině vznikly např. dvě podskupiny mohlo by se stát, že se počet pozitivních vazeb zvýší, kvalita vztahů mezi účastníky se však zlepšit nemusí. Toto je možné odhalit se sociogramů, ke kterým musíme při vyhodnocování přihlídnout.

Při opakování programu bych doporučila se při evaluaci zaměřit více na spolupráci ve skupině. Sama jsem se zaměřila jen na pasivitu při programu. Většina účastníků byla však pasivní jen krátkou dobu na začátku aktivity než je ostatní z týmu vtáhli ho hry. Zaměření se na délku této pasivity a míru nespokojenosti atd. by přineslo jasnější představu o tom do jaké míry se ve skupině zlepšila spolupráce a komunikace mezi účastníky.

V programu bych doporučila zaměnit delší aktivity (např. Závěrečná zpráva) za více kratších. Účastníci měli problém s udržením pozornosti a tím klesala i chuť do aktivit.

Osvědčilo se celý program zařadit mimo běžný chod klubu. Nenarušil tak život v klubu, byl zajímavou aktivitou navíc pro motivované.

Klub nenavázal na program nějakou další práci se skupinou, což mi připadá škoda. Navrhovala bych společně se skupinou začít pracovat na nějakém domluveném projektu (divadlo, tvorba filmu, klub deskových her). Účastníci programu by společně s pracovníkem klubu definovali, čemu by se na příštích schůzkách chtěli věnovat.

Bylo by zajímavé pozorovat vývoj ve skupině s odstupem času po skončení programu. Zda účastníci udržují mezi sebou kontakt, zda se schází v klubu společně, zda jsou schopni se domluvit na realizaci nějaké aktivity lépe ve srovnání s návštěvníky klubu, kteří nezažili žádný společný programem. Dále by bylo zajímavé realizovat program v dalších klubech a výsledky porovnat.

7. Seznam použitých zdrojů

Monografie:

ATKINSON, Rita L. a kol.: *Psychologie*. 2. aktualit. vyd. Praha, Portál, 2003, 571 s. ISBN 0-7178-640-3.

BEERMANN, S.; SCHUBACH, M.: *Hry na semináře a workshopy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 112 s. ISBN 978-80-247-2964-0

ČERNOUŠKOVÁ, V. *Sociální psychologie pro učitele*. Olomouc: Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého, 1989.

ČINČERA, J. *Práce s hrou: pro profesionály*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 115 s. ISBN 978-80-247-1974-0.

DITTRICH, P. *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. Praha: H + H, 1992. ISBN 80-85467-69-0.

FRANC, D.; ZOUNKOVÁ, D.; MARTIN, A.: *Outdoor and Experiential Learning; An Holistic and Creative Approach to Programme Design*, 1. vyd. Gower publishing, 2004. 216 s. ISBN 978-0-566-08628-1

GRONLUND, N.E. *Sociometry in the classroom*. New York: Harper & Brothers, 1959.

HOLEC, O.: *Instruktorský slabikář*. 1. vyd. Prázdninová škola Lipnice, 1994. ISSN 1210-5805

JEDLIČKA, R. et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.

KLÍMA, P. et al.: *Kontaktní Práce*, Česká asociace streetwork, o.s., 2007, 359 s.

LABÁTH, V.: *Riziková mládež: možnosti potenciálních zmien*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 157 s. ISBN 80-85850-66-4

MACEK P.: *Adolescence*. 2. uprav. vyd. Praha, Portál, 2003, 144 s. ISBN 80-7178-747-7.

PETRUSEK, M. *Sociometrie – teorie, metoda, techniky*. Praha, Svoboda, 1969.

SHOEL, J., MAIZELL, R. S.: *Exploring island of Healing*. Project Adventure 2002, 302 s. ISBN 978-0934387156.

SPÁČILOVÁ, H. *Didaktika primární školy*. Olomouc: UP, 2005. ISBN 80-244-1236-5.

TRUHLÁŘOVÁ, Z., SMUTEK, M.: *Riziková mládež v současné společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006, ISBN 80-7041-044-2

Akademické práce:

ČECHOVSKÝ, J., *Kořeny vzniku nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v České republice* [online]. Praha: Streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních, 17. 09. 2006 [cit. 8. 02. 2009]. Dostupné na: http://streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=188&site=cas

ŘEHOUNKOVÁ, K. *Místo nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v systému volnočasových aktivit*. Hradec Králové, 2005. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky. Vedoucí práce: Iva Juráčková [online] Praha: Streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních, 17.09.2006 [cit. 29.1.2009]. Dostupné na: http://www.streetwork.cz/images/download/rehounkova_volny_cas.pdf.

SVOBODA M.: *Sociálně-pedagogické přístupy s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež*. 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, Katedra pedagogiky. Vedoucí práce: Kaplánek Michal

Odborné časopisy:

Éthum, 1993, roč. 1, č.1 - KLATEZKY, T., RÖSSLER, J., WINTER, H.,: *Životní fáze mládí: Prohrát, aniž jsem poražen*.

Elektronické dokumenty:

Bílá kniha Evropské komise: *Nový podnět pro evropskou mládež* [online], 2002, poslední aktualizace 18. 5. 2005 [cit.4.2.2010].Dostupné na <http://www.czp.cuni.cz/Info/EU/Komise/EUbkmld.pdf>.

ČECHLOVSKÝ, J. *Kořeny vzniku NZDM v České republice* [online]. Praha: Streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních, 17. 09. 2006 [cit. 14. 03. 2010]. Dostupné na: http://streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=188&site=cas.

HERZOG, A., SYROVÝ, J., ZIMMERMANNNOVÁ, M. et al. *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [online]. Praha: Streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních, 17.9.2006 [cit. 14.01. 2010]. Dostupné na: http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf.

Zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky a vyhlášky MPSV. Online dostupné na <http://portal.gov.cz>.

Zdravé klima v zájmovém a neformálním vzdělávání, výzkum realizovaný Národním institutem dětí a mládeže v roce 2010 [online] 4.7.2010 [cit. 14.01. 2011]. Dostupné na: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1273140196.pdf>

Seznam použitých zkratk

ČAS – Česká asociace streetwork.

MPSV– Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky.

NIDM MŠMT ČR – Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství a tělovýchovy České republiky.

NZDM – Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

Seznam tabulek a grafů

Tab. č. 1 - schéma hierarchie volnočasových aktivit v NZDM

Tab. č. 2 - grafická podoba scénáře

Tab. č. 3 - stanovení indikátorů a metod měření

Tab. č. 4 - část tabulky pro záznam pozorování spolupráce mezi účastníky

Tab. č. 5 - záznamová tabulka aktivit pro pozorování spolupráce mezi účastníky

Tab. č. 6- sociometrická matice vytvořená na základě odpovědí
v dotaznících před začátkem programu

Tab. č. 7 - sociometrická matice vytvořená na základě odpovědí
v dotaznících na konci programu

Graf č. 1 - sociogram pozitivních výběrů před začátkem programu

Graf č. 2 - sociogram negativních výběrů před začátkem programu

Graf č. 3 - sociogram pozitivních výběrů na konci programu

Graf č. 4 - sociogram negativních výběrů na konci programu

Seznam příloh

Příloha I – text ke hře Výběrové řízení; zkouška spolupráce - ze zažloutlých tiskovin

Příloha II - záznamový list ke hře Znáám

Příloha III - sociometrický dotazník

Příloha IV - záznamová tabulka aktivit pro pozorování spolupráce mezi účastník

Příloha V - Fotografie

Fotografie č. 1 - 2: aktivita Slepý čtverec

Fotografie č. 3 - 7: příprava rakety, let na Měsíc

Fotografie č. 8: foto na památku, aktivita Let na Měsíc

Fotografie č. 9 - 10: slavnostní zahájení, přípitek

Fotografie č.11 -14: aktivita Let na Měsíc

Fotografie č.15-19: aktivita Vesmírné promítání

Fotografie č.20 -24: aktivita Měsíční Golf

Fotografie č.25: výroba přistávacího modulu

Fotografie č.26 a 27: aktivita Návrat z Měsíce, testování modulu

Fotografie č.28 a 29: aktivita Návrat z Měsíce, vítězný tým

Fotografie č.30 a 31: aktivita Návrat z Měsíce, nevydařený pokus

Fotografie č.32 - 33: aktivita Color Máz, 1. část

Fotografie č. 34- 36: aktivita Color Máz, 2. část

Fotografie č.37- 39: aktivita Kubb

Fotografie č.40 - 43: volná zábava v klubu

8. Přílohy

Příloha I – text ke hře Výběrové řízení; zkouška spolupráce - ze zažloutlých tiskovin

Text převzat z knihy Pohledy do nebe.od Huberta Slouky.

„Zimní večery nám přinesou nádheru hvězdných nocí, poznáme, že zima má více jasných a zářících hvězd než léto. Kouzlo letních nocí je z valné části tvořeno Mléčnou Drahou, zatím co jiskřící krása zimního nebe je v krásných a výrazných souhvězdích, tvořených jasnými hvězdami.

Sledujeme-li večerní nebe, nalezneme nad jižním obzorem nejkrásnější souhvězdí zimního nebe. Nezapomenutelným dojmem působí zářící Orion, jehož tvar připomíná obra bájesloví, mávajícího kyjem. Tři jasné hvězdy tvoří pás Oriona, pod nímž zříme mlhavý obláček, plynou mlhovinu, jednu z nejkrásnějších útvarů našeho nebe.

Mnohému se zdá, že mu krása nebe stačí tak, jak je. Stačí mu letný pohled nahoru, líbí se mu ta stříbrná záplava hvězd, jakmile však skloní hlavu, je už zase cele připoután k Zemi. Každému myslícímu člověku, ať dříve či později, přijdou v životě chvíle, kdy dojat pohledem na onu nádheru, zahloubá a zamyslí se nad nekonečností těchto vesmírných prostorů. A život lidský se mu pak zdá tak malicherný a nicotný se všemi svými boji, omyly a klamy. V tichu krásné noci našel mnohdy člověk sám sebe a našel svou cestu ke hvězdám a k jejich neznámemu tvůrci. Duše se zachvívá a okouzlený zrak se nemůže nasytit pohledu do nekonečna. Kdo častěji se zadíval do nebe, ten poznal, na jakou výši dovedl povznést člověka pohled do tohoto velebného ticha krásy a míru. A mnohé roztoužené a rozbolestněné duši přinesly tyto stříbrné paprsky světla pohlazení a v důvěrném spojení svých nejtajnějších myšlenek, pohnutí a strastí, našla mnohá smutná mysl mír, klid a posilu pro své tužby a naděje.“

Příloha II - záznamový list ke hře Znáš

„Znáš mé jméno?“

„Víš kde bydlím?“

„Víš co mám rád za hudbu?“

„Mám sourozence?“

„Víš kam chodím do školy?“

„Víš jaký předmět ve škole nemám rád?“

„Mám sourozence?“

„Co rád/a dělám?“

„Mám doma zvíře?“

„Uhádneš mé nejoblíbenější jídlo?“

Příloha III – Sociometrický dotazník

[illegible]

Příloha IV - záznamová tabulka aktivit pro pozorování spolupráce mezi účastníky

aktivita/pozorovaný jev	pasivita při aktivitě	protesty
Prožitková dílna 1		
<i>Horká brambora</i>		
<i>Sestavení dohody</i>		
<i>Výběrové řízení</i>		
<i>Reflexe</i>		
Prožitková dílna 2		
<i>Gordický uzel</i>		
<i>Nebezpečný povrch</i>		
<i>Přenášení odebraných vzorků</i>		
<i>Stavění věže</i>		
<i>Reflexe</i>		
Prožitková dílna 3		
<i>Křest raket</i>		
<i>Let na měsíc</i>		
<i>Vesmírná krajina</i>		
<i>Stav beztláče</i>		
<i>Reflexe</i>		
Prožitková dílna 4		
<i>Pavučina</i>		
<i>Volejbal</i>		
<i>Měsíční golf</i>		
<i>Reflexe</i>		
Prožitková dílna 5		
<i>Nacvičování živých obrazů</i>		
<i>Živé vysílání</i>		
Prožitková dílna 6		
<i>Color máz 1.část</i>		
<i>Výroba přistávacího modulu</i>		
<i>Color máz 2.část</i>		

Příloha V - Fotografie

Fotografie č. 1: aktivita Slepý čtverec

Fotografie č. 2 : aktivita Slepý čtverec

Fotografie č. 3: příprava rakety, let na Měsíc

Fotografie č. 4: příprava rakety, let na Měsíc

Fotografie č. 5: příprava rakety, let na Měsíc

Fotografie č. 6: příprava rakety, let na Měsíc

Fotografie č. 7: příprava rakety, let na Měsíc

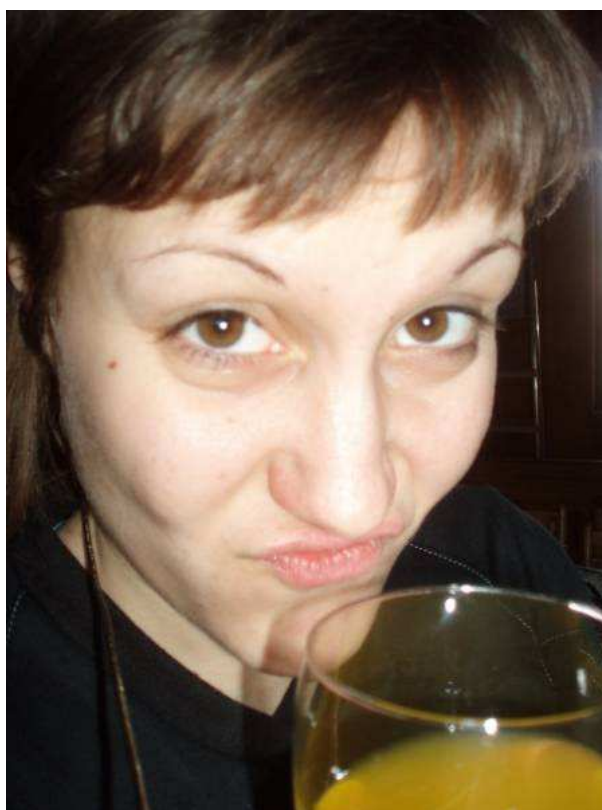

Fotografie č. 8: foto na památku, aktivita Let na Měsíc

Fotografie č. 9: slavnostní zahájení, přípitek

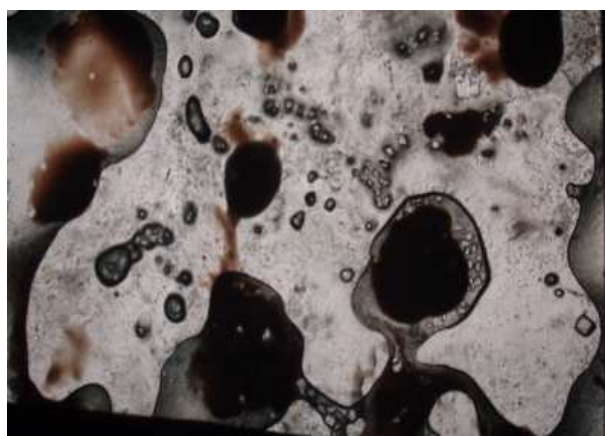
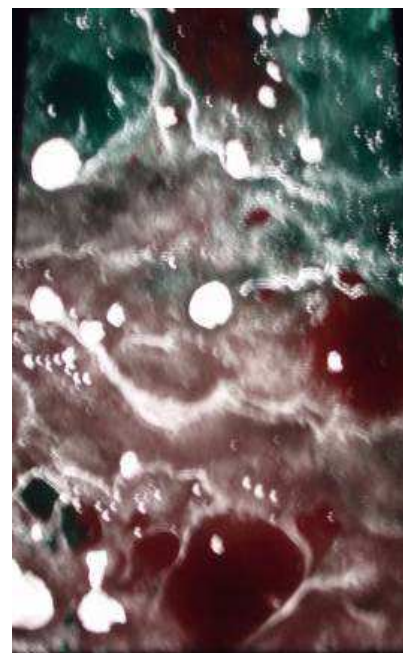
Fotografie č. 10: slavnostní zahájení

Fotografie č.11 -14: aktivita Let na Měsíc

Fotografie č.15-19: Vesmírné promítání

Fotografie č.20: Měsíční Golf

Fotografie č.21: Měsíční Golf

Fotografie č.22: Měsíční Golf

Fotografie č.23: Měsíční Golf

Fotografie č.24: Měsíční Golf

Fotografie č.25: výroba přistávacího modulu

Fotografie č.26 a 27: Návrat z Měsíce, testování modulu

Fotografie č.28 a 29: Návrat z Měsíce, vítězný tým

Fotografie č.30 a 31: Návrat z Měsíce, nevydařený pokus

Fotografie č.32: ativita Color Máz, 1. část

Fotografie č.33: ativita Color Máz, 1. část

Fotografie č. 34: aktivita Color Máz, 2. část

Fotografie č. 35: aktivita Color Máz, 2. část

Fotografie č. 36: aktivita Color Máz, 2. část, výřez

Fotografie č.37- 39: aktivita Kubb

Fotografie č.40- 43: Volná zábava v klubu